

”Gubbar med hjälm”

En kulturanalytisk studie av talet om gruvnäringen

Malin Meissner

Handledare: Anna Sofia Lundgren

Examensarbete: *"Gubbar med hjälm"*

- *En kulturanalytisk studie av talet om gruvnäringen*, av Malin Meissner.

Detta examensarbete är en analys av talet om gruvnäringen, som genomförts med hjälp av metoden diskursanalys. Studien utgår främst från gruppintervjuer med gymnasieungdomar i Umeå, där de har fått diskutera kring olika aspekter av gruvnäringen. Diskussionerna har bland annat handlat om vad de tänker sig att det finns för olika yrken inom industrin, om de har någon särskild "bild" av de som arbetar inom gruvnäringen och hur de själva ställer sig till att arbeta inom den. I materialet ingår även en enkätundersökning bestående av frågelistor som samlats in på Umeå Universitet. Utifrån frågelistorna och intervjumaterialet har det gått att urskilja olika attityder till, och föreställningar om gruvnäringen.

Uppsatsen är uppdelad i två huvudkapitel, varav det första belyser resultaten av fältstudierna i förhållande till mediedebatten kring gruvnäringen. Analysen visar på kopplingar mellan hur gruvnäringen framställs i media och hur den uppfattas av allmänheten. Det andra huvudkapitlet berör jämställdhet och föreställningar om kön inom gruvnäringen. Här diskuteras mansdominansen inom gruvnäringen, men även hur föreställningar om en viss typ av maskulinitet som kopplas ihop med branschen kan fungera som ett uteslutande av de som inte kan identifiera sig med denna maskulinitet.

Studien belyser både positiva och negativa attityder till gruvnäringen. Analysen visar dock att de föreställningar som uttalats främst grundar sig i en mycket bristfällig kännedom om gruvnäringen. Okunskapen genererar alltså inte endast ett utbredd ointresse för gruvnäringen, utan ger även upphov till fördomar om verksamheten och stereotypiseringar av aktörerna inom den.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte.....	2
1.1.1 Avgränsningar.....	2
1.2 Metod och material.....	2
1.2.1 Diskursanalys.....	3
1.2.2 Informanter.....	4
1.2.3 Intervju.....	5
1.2.4 Frågelistor.....	6
1.2.5 Deltagande observation.....	7
1.2.6 Transkribering.....	8
1.2.7 Medieanalys.....	8
1.2.8 Reflexivitet/etik.....	9
1.3 Teorier och begrepp.....	11
1.3.1 Kulturanalys.....	11
1.3.2 Jämställdhet och kön.....	11
1.3.3 Maskulinitet.....	12
1.4 Tidigare forskning.....	13
1.5 Disposition.....	14
2. Talet om gruvnäringen.....	15
2.1 Diskursen om gruvnäringen som osynlig.....	15
2.1.1 Vad kan människor om gruvnäringen egentligen?.....	17
2.1.2 Intressant – till en viss gräns?.....	19
2.1.3 Ett äventyr?.....	21
2.1.4 Praktiken.....	22
2.1.5 Aktiv och passiv information.....	22
2.2 Talet om "det okända".....	26
3. Könsdiskursen – ett hot mot Jämställdhet?.....	28
3.1 Jämställdhets- och könsdiskursen.....	29
3.1.1 Räddningstjänsten.....	30
3.1.2 "Den stora starka manliga gruvarbetaren".....	31
3.1.3 Klass.....	32
3.1.4 Kroppen som symbol.....	33
3.2 Kvinnor i en mansdominerad arbetsmiljö.....	34

3.2.1 Maskulint och feminint.....	34
3.2.2 Den kvinnliga rollen.....	36
3.2.3 Att försvara jämställdhetsarbetet	38
3.2.4 Hur arbetar man med jämställdhet - i praktiken?.....	38
4. Avslutande diskussion	41
4.1 Geografi	41
4.2 Nå ungdomar	42
4.3 Kön och jämställdhet.....	43
4.4 Synliggörande	44
4.5 Fortsatta studier	45
Käll- och litteraturförteckning.....	47
Otryckta källor	47
<i>Internet</i>	47
<i>Informanterna (fingerade namn)</i>	48
Tryckta källor	49
<i>Elektroniska dokument</i>	51
<i>Bilagor</i>	51

1. Inledning

I november 2009 hittade jag ett uppdrag på examensjobb.se, som handlade om jämställdhet i basnäringarna. Jag har tidigare erfarenhet av jämställdhetsstudier, bland annat i och med min c-upsats om utvecklingssamarbete i Peru, där jämställdhet var en av de huvudsakliga aspekterna. Jag tyckte därför att detta uppdrag verkade väldigt intressant eftersom det inkluderade ett ämne jag har erfarenhet av, men även ett ämne jag aldrig tidigare berört, eller knappt reflekterat över - nämligen gruvnäringen. Uppdraget såg ursprungligen ut såhär:

Malå är en kommun där basnäringarna (gruv/malm, skog och trä) står för en stor del av arbetstillfällena. Dessa basnäringar utgör traditionellt en manlig miljö/struktur, vilket genomsyrar mycket i samhället.

Bilden av basnäringarna har också svårt att attrahera kvinnor, fastän det absolut finns behov av kvinnor i dessa branscher. Detta är av än större vikt när man tar den kommande arbetskraftsbristen i beaktning. Ett projekt med namnet "Mer kvinnor i basen" syftar till att stimulera en mer diversifierad bild av kvinnors karriärmöjligheter i regionen och öka medvetenheten om jämställdhet som en reell tillväxtfaktor.

I Malå har främst gruvnäringen men också de två andra basnäringarna en stark ställning och det finns en mängd företag i dessa branscher. Det vore intressant att kartlägga hur jämställdhetsarbetet ser ut i dessa företag, och även att se vilka insatser som behövs för att påverka näringarna i positiv inriktning för jämställdheten. En annan viktig aspekt är att utvärdera vad man kan göra för att påverka kvinnornas attityder och öka deras intresse för arbete inom gruv- och övriga basnäringar. Inom det skogstekniska klustret i länet har flera företag arbetat strategiskt med jämställdhetsaspekterna och detta borde gå att överföra även till företag i övriga basnäringar.¹

Det framgick inte exakt vad uppdraget gick ut på, men jag anmälde mitt intresse för uppdraget. Detta ledde till ett möte med Lennart Gustavsson, ordförande på Georange, som var uppdragsgivaren. Jag fick träffa olika människor, dels från Georange men även en kvinna från Malå kommun och personal från SGU (Sveriges Geologiska Undersökning) vid ett besök på deras kontor i Malå. En man från SGU visade mig också runt i världens största borrhänslager som finns i Malå.

Det huvudsakliga skälet till mötet var dock att diskutera med Lennart vad mitt uppdrag skulle resultera i för slags studie. Vi diskuterade mycket kring "bilden" av gruvnäringen, inte

1 examensjobb.se (2009-11-16)

enbart utifrån ett genus- och jämställdhetsperspektiv. Uppdraget ändrade därför inriktning något, där jämställdhet kom att bli en del av en större diskurs om gruvnäringen. Den kommande arbetskraftsbristen beskrivs i uppdraget som en anledning till intresset för studien. Därför ansåg både jag och min uppdragsgivare att det skulle vara givande att rikta undersökningen mot ungdomar som snart ska ut i arbetslivet.

1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka ungdomars sätt att beskriva och tala om gruvnäringen. Vilken bild har ungdomar av branschen och vilken bild förmedlar olika medier? Finns det några kopplingar mellan mediebilden och ungdomars föreställning om gruvnäringen?

Under mitt fältarbete blev det tydligt i talet om gruvnäringen att det kopplades ihop med tydliga föreställningar om kön och framför allt om maskulinitet. Ett delsyfte blev därför att göra en analys av hur dessa föreställningar påverkar gruvnäringens diskursen, och vice versa. Vad beror den tydliga könskodningen av gruvnäringen på? Vilka positiva effekter skulle ett jämställdhetsarbete kunna ha för denna mansdominerade verksamhet, och för diskursen om gruvnäringen som könskodad?

1.1.1 Avgränsningar

Det finns många intressanta aspekter av gruvnäringens diskursen. Dels skulle det vara intressant att jämföra attityder till de ämnen jag tar upp i denna uppsats, mellan män och kvinnor som arbetar *inom* gruvnäringen. Det skulle också vara givande att undersöka om det finns några mönster i bakgrunden hos de som arbetar inom gruvnäringen, för att ta reda på vilka det är som söker sig dit, och varför.

Denna uppsats bygger dock på utsagor av de som inte är aktiva inom gruvnäringen. Därför har jag valt att avgränsa min studie till att fokusera på hur gymnasieelever talar om gruvnäringen, men jag har även undersökt universitetsstudenters attityder och tankar kring ämnet.

1.2 Metod och material

Mitt fältarbete inför denna uppsats pågick under cirka två månader på våren 2010. Materialet består främst av intervjuer men också frågelistor och internetmaterial. Jag har

även räknat ett par tillfällen som deltagande observationer, men detta utgör inte någon större del av mitt material. Jag använt mig av de kulturanalytiska metoderna diskursanalys och medieanalys. Diskursanalys är även en central *teori* i denna uppsats, men då jag främst använt det som metod presenteras begreppet i detta avsnitt.

1.2.1 Diskursanalys

Diskursanalys är ett mångfasetterat begrepp, och används på olika sätt inom olika forskningsområden. En diskurs beskrivs ofta som "ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)" (Winther Jørgensen & Phillips 2009:7). I det här fallet är detta utsnitt ur världen "gruvnäringen", och för att studera talet använder jag mig av diskursanalys både som teori och metod. Jag vill här ta upp några aspekter av diskursanalys för att ge en inblick i olika infallsvinklar som finns.

Själva begreppet "diskurs" utvecklades främst av Michel Foucault. I boken *Diskursens ordning* (1993) tar han upp olika regler för att tala om olika företeelser i samhället:

I ett samhälle som vårt är *utestängnings*procedurer naturligtvis välkända. Den tydligaste och mest bekanta är *förbudet*. Alla vet att man inte får säga allt, att man inte kan tala om vad som helst när som helst och, slutligen, att inte vem som helst får tala om vad som helst (Foucault 1993:7f).

Mats Börjesson och Eva Palmblad skriver också om just "förbudet" i *Diskursanalys i praktiken* (2007). De menar att en typ av diskursanalys går ut på att "försöka urskilja gränser för vad som går att uttala, tabun av olika slag kring fenomenet" (Börjesson & Palmblad 2007:13).

En annan modell de presenterar är den diskursiva kampen, som är användbar i och med att "det finns alltid potentiella strider kring hur företeelser, platser, sociala kategorier och annat ska framställas" (ibid). En sådan undersökningsmodell innebär att man studerar hur olika sätt att tala om verkligheten kämpar för att dominera på fältet.

De gör även skillnad på "små" och "stora" diskurser, där en tyngdpunkt inom den stora diskursanalysen är att den ofta både har historisk utsträckning och går igen på många platser. Diskursen är alltså inte plats- eller tidsbunden på samma sätt som "små" diskurser. Inom "små" diskurser har tid och plats däremot en betydande del av diskursen och intresset för vardaglig interaktion är större. Utgångspunkten är aktörernas yttranden och formuleringar i relation till det ämne som berörs. Forskaren bör därför försöka undvika egna kontextualiseringar så att denne kan se hur diskursen byggs upp (jfr: ibid:14).

Min studie kan kategoriseras som en samling "små" diskurser av gruvnäringen eftersom jag belyser ämnet från olika infallsvinklar. Jag kommer dock att hänvisa till de olika diskurserna som *utsagor* inom *samma* diskurs, eftersom när ett antal utsagor rör samma

område kan de sägas utgöra en diskurs. "Genom att likställa [...] materialen och hävda att de utgör en diskurs undviker man emellertid att rangordna dem eller betrakta det ena som sannare, säkrare eller bättre än det andra" (Wreder 2007:38f).

Något förenklat skulle man kunna säga att diskursanalys som metod handlar om att analysera olika *representationer* av verkligheten; en text, en bild, ett samtal eller liknande. Dock råder det skilda meningar kring vari själva "verkligheten" ligger. "Medan exempelvis strukturalismen ser sanningen/verkligheten bakom eller inom texten, betonar poststrukturalismen snarare interaktionen mellan läsare och text och det meningsskapande som sker i denna relation" (Börjesson 2003:28). Enligt min mening har poststrukturalismen här en mer intressant och givande infallsvinkel då det är mer fokus på *uppbyggnaden* av en diskurs. Det är också det jag försökt ta tillvara på i min analys, då jag tittat på interaktionen mellan mina informanter, hur de tillsammans diskuterat, resonerat och ifrågasatt varandra.

Jag har även dragit paralleller mellan mina informanternas utsagor och hur bilden av gruvnäringen framställs i media.

1.2.2 Informanter

Jag har gjort åtta gruppintervjuer med sammanlagt 26 stycken gymnasieelever inom praktiska program på två olika skolor i Umeå. Att jag fokuserade på just praktiska program var ett medvetet val, eftersom de flesta yrken inom gruvbranschen är av praktisk karaktär. Därför är detta en viktig målgrupp för gruvnäringen. Jag valde skolorna efter deras utbud av praktiska program.

Informanterna består av 18 killar och 8 tjejer och de är alla 16 – 17 år. Min intention från början var att det skulle vara ungefär lika många tjejer som killar som deltog i intervjuerna, men då tjejer var betydligt underrepresenterade i klasserna gick det inte att få en helt jämn fördelning. Jag tog kontakt med mina informanter genom deras lärare, då jag via mail presenterade mig och beskrev mitt ärende. Till dem som svarade att jag var välkommen skrev jag att jag önskade att de inte berättade för eleverna att intervjuerna huvudsakligen skulle handla om gruvnäringen. Detta för att jag ville ta del av deras spontana kommentarer och tankar om ämnet, vilket är en viktig del i en diskursanalysen. Eva Fägerborg tar upp just problematiken med att människor medvetet kan gå in för att anpassa sina svar efter vad de tror är lämpligt att tala om enligt vissa sociala normer (Fägerborg 1999: 60). I detta fall tror jag dock att anpassningen framförallt skulle kunna ske helt omedvetet. Jag var inte främst orolig för att de skulle "läsa på" om ämnet, eller försöka planera sina svar. Däremot skulle det vara oundvikligt att de skulle förbereda sig mentalt inför intervjun om de flera dagar i förväg skulle veta om att jag skulle ställa frågor om gruvnäringen, vilket skulle kunna inverka på deras svar. Under intervjuerna informerades jag dem dock om exakt vad min studie skulle handla om och hur jag skulle använda intervjuerna.

Enligt Vetenskapsrådets riktlinjer om konfidentialitetskrav (1990:12f) har jag valt att anonymisera informanterna. Jag har gett dem fingerade namn och jag anger inte heller de verkliga namnen på de skolor jag besökt. Detsamma gäller chefen vid en gruva som jag besökt. Även han är anonymiserad, liksom namnet på gruvan han arbetar vid. Jag kommer dock att presentera hans titel som gruvchef, eftersom informationen han besitter, och som jag fick ta del av vid besökstillfället, är direkt kopplad till hans position.

Mitt material utgörs även av frågelistor. Svaren på dessa var anonyma och jag benämner dem inte dem med några fingerade namn. De svaranden fick i dock fylla i ålder, kön, hemort och vilket program eller kurs de läste. Där jag anser att det är relevant kommer jag att presentera sådan information.

1.2.3 Intervju

En intervju kan definieras som ett samtal kring ett speciellt tema. Det är dock ett särskilt slags samtal. Eva Fägerborg anser att för att skilja på "intervju" och andra slags fråga-svara-situationer bör termen "intervju" reserveras för att syfta till en "väl definierad situation som båda parter är införstådda med" (Fägerborg 1999:57). För att få klassificeras som en intervju innebär det alltså att det redan innan bestämts att samtalet ska äga rum, och vilka roller de medverkande kommer att ha.

Anledningen till att jag valde formen gruppintervjuer och inte individuella berodde på flera olika faktorer. Dels säger min erfarenhet mig att ungdomar ofta kan känna sig mer självsäkra i grupp och att samtalet flyter på bättre. Detta beror dock på vilket ämne det berör. Om intervjun handlar om mer personliga och känsliga ämnen kan effekten vara den motsatta. Generellt verkade det som att samtalsstödet de fick av varandra hade en positiv inverkan på intervjuerna. Bitvis var det även en ganska skämtsam ton. Detta anser jag var positivt för mitt material, eftersom i de situationer då stämningen var mer seriös blev vissa informanternas uttalanden färre och mindre uttömmande. Jag försökte därför visa att jag välkomnade en lättsam samtalssituation där de skulle känna sig fria att säga vad de tänkte.

En annan viktig anledning till att jag valde att göra gruppintervjuer är att syftet var att göra en diskursanalys på ett ämne som informanterna inte var insatta i. Därför ansåg jag att möjligheterna för att få en tydligare bild av diskursen ökade om de hade varandra att diskutera och resonera med. Diskursens karaktär urskiljs ju inte bara utifrån uttalanden, utan även genom reaktioner på uttalanden som någon annan gör, då det kan synliggöra gränserna för vad som är "tillåtet" att tycka och tala om.

Det var också viktigt att jag inte påverkade diskussionerna alltför mycket, utan främst ställde öppna frågor som de själva fick tala och resonera kring. Mats Börjesson och Eva Palmblad ser gruppintervju som en väl vald strategi när man ska försöka fånga diskurser i sin räckvidd. Denna metod skapar möjligheten att analysera intervjun som ett samtal och en

interaktionssituation (Börjesson & Palmblad 2007:17). Ibland ställde också någon av informanterna en fråga i relation till det de diskuterade. Jag försökte då vara ganska avvaktande för att se om någon av de andra hade något svar på, eller en fundering kring frågan, istället för att direkt besvara deras frågor.

Även om jag hade många frågor tog intervjuerna oftast inte längre tid än 20 – 30 minuter. Den främsta anledningen till att intervjuerna blev korta tror jag var att det var ett relativt nytt ämne för informanterna. De flesta sa själva att de inte kunde särskilt mycket om gruvnäringen, om ens något. Detta upplevde jag som en faktor som ibland hämmade eleverna i sina svar, och även om många var duktiga på att diskutera så märktes det ibland att de kände att de var okunniga i ämnet. Jag antar att det var ganska svårt för dem att associera och tala om sina tankar om något de faktiskt knappt visste något om.

Jag inledde alla intervjuer med att de fick berätta om programmet de gick, och frågade om vad de tyckte var roligast med det, varför de valt det, vad de tänkte sig att de skulle arbeta med efter att de var klara med utbildningen och liknande. Sedan fortsatte jag med att berätta om mitt examensarbete och syftet med intervjuerna. Jag frågade dem vad de associerade med ordet "gruvnäring" eller "gruva". Jag tyckte att det var viktigt att detta fick inleda diskussionen om ämnet, för att få reda på vad de spontant tänkte kring det, innan de blivit "färgade" av den kommande diskussionen.

I intervjuerna ingick även två övningar. Den första gick ut på att informanterna fick diskutera var i Sverige de trodde att det fanns gruvor, och ringa in dessa områden på en Sverigekarta. Jag ville se om det fanns några mönster i deras uppfattning om var gruvor finns belägna. I den andra övningen lade jag ut femton lappar, där jag skrivit ner olika yrken, som till exempel elektriker, maskinförare, ekonom, etcetera. Av dessa fick de tillsammans välja ut fem yrkeskategorier som de trodde finns inom gruvnäringen. Informanterna fick sedan diskutera och motivera sina val och varför de valt bort vissa yrken. Alla yrken finns representerade inom gruvnäringen, så det handlade inte om att testa deras kunskaper. Poängen med övningen var att jag ville veta hur de resonerade kring vad man arbetar med inom gruvnäringen. Att alla dessa yrkesförslag hörde hemma i verksamheten på ett eller annat sätt berättade jag dock först efter att övningen var avklarad.

1.2.4 Frågelistor

Jag har också delat ut frågelistor på Umeå Universitetet, som resulterade i 43 svar. En frågelista kan beskrivas som en slags enkät, men består av mer öppna frågor. "Till skillnad från samhällsvetenskapliga enkäter, som domineras av bunden form där besvarandet består i att välja mellan olika givna kategorier, är etnologiska frågelistor [...] i regel begränsade till ett litet antal frågor som ska inspirera till ett berättande skrivande, gärna utifrån egna erfarenheter" (Arvidsson 2001:104). Jag valde att dela ut frågelistorna på platser där det ofta

befinner sig studenter från olika institutioner, såsom biblioteket och allmänna studieutrymmen. Att jag valde att hålla mig till att dela ut frågelistorna på universitetet berodde på att jag ville komma i kontakt med människor från hela Sverige och inte endast Umeå-regionen.

Jag delade in svaren från frågelistorna utifrån två kategorier; kön (män och kvinnor) och geografiskt ursprung (norra, mellersta och södra Sverige, samt utrikesfödda). Säkerligen finns det fler kategorier som skulle vara intressanta att belysa, men med tanke på begränsad tid och antal frågelistor valde jag att avgränsa analysen till dessa två. Dock utgår analysen inte enbart utifrån dessa kategorier. Jag antar alltså inte att kön och geografiskt ursprung är de enda faktorer som påverkat informanternas svar. Därför är vissa citat ur frågelistorna helt enkelt utsagor som jag sett som intressanta i sig, utan att de nödvändigtvis är en del av ett mönster utifrån de två kategorierna.

Jag har valt att inte lägga lika stort fokus på frågelistorna som på intervjumaterialet. Frågelistorna ser jag snarare som ett komplement till det huvudsakliga materialet, då de givit mig ett bredare underlag i studien av vilka aspekter som människor väljer att belysa när de talar om gruvnäringen.

Frågelistan och svaren finns bifogad som separat bilaga.

1.2.5 Deltagande observation

”Att göra observationer ingår som en del i flertalet etnologiska fältarbeten. Även om den huvudsakliga metoden är intervjuer görs observationer av intervjusituationerna. [---] Metoden innebär [...] att forskaren vistas och deltar i de sociala sammanhang som studeras [...] och för kontinuerliga anteckningar om platsen och vad som där sägs och görs” (Öhlander 1999:74). Förutom intervjusituationerna har jag deltagit i några sådana sociala sammanhang som bidragit till min uppfattning om fältet.

Den 8 mars 2010 deltog jag i ett seminarium anordnat av Georange, som hölls på hotell Aurum i Skellefteå. Innan seminariet hade Georange styrelsemöte, vilket jag fick sitta med på. Seminariet handlade om jämställdhet i basindustrin och det inleddes med att Lennart Gustavsson, Georanges ordförande, hälsade alla välkomna och presenterade den första föreläsaren som arbetade med jämställdhetsfrågor på länsstyrelsen. Efter det höll jag i en kort presentation om mitt examensarbete. Den sista föreläsaren var en kvinna från Rönnskärsverken som berättade om hur de bedriver jämställdhetsarbete i praktiken. Seminariet avslutades med diskussioner kring de ämnen som belysts under dagen.

Den 12 mars 2010 åkte jag på studiebesök i Järnmalmgruvan tillsammans med Lennart Gustavsson och tre andra från Malå. Besöket inleddes med en kort presentation av Bengt Davidsson som är gruvchef vid Järnmalmgruvan. Detta följdes av ett cirka två timmar långt besök i gruvan, då vi besökte matsalen, verkstaden och platser där de höll på att bryta

järnmalm.

Dessa två tillfällen, seminariet och studiebesöket, har jag valt att kategorisera som deltagande observationer. Observationerna har dock inte använts som metod med syfte att samla in material till uppsatsen, och jag har inte heller använt dem som material i någon stor utsträckning. Det som behandlas i uppsatsen är en del uttalanden och information som jag fick av gruvchefen Bengt Davidsson under gruvbesöket.

1.2.6 Transkribering

Jag spelade in alla intervjuer, med informanternas samtycke, och transkriberade dem sedan till skrift. När jag transkriberat mina intervjuer har jag försökt att återge informanternas exakta ord. Jag har även försökt att återge stämningen i intervjuerna i den mån det är möjligt. Dock bör läsaren ta hänsyn till att en stor del av vad som händer i en intervjusituation förloras i en utskrift, och till och med i en inspelning. Intervjusituationen är en social interaktion, med ironi, skratt, pauser men även kroppsspråk som signalerar viktiga aspekter (jfr: Kvale 2009:194f).

1.2.7 Medieanalys

Olika medier, såsom tidningar, tv, Internet etcetera, är forum vi kan använda oss av för att antingen sprida eller att ta till oss information om i stort sett vad som helst. Medierna är ett viktigt forum eftersom det tillgodoser människors behov av att bilda sig en uppfattning om sin omvärld. Av denna anledning anser jag att det är relevant att undersöka mediernas utsagor om gruvnäringen, hur ofta det rapporteras om gruvindustrin och vilka aspekter som då berörs.

Jesper Strömbäck skriver i *Makt, medier och samhälle* (2009) att "En av mediernas viktigaste uppgifter är att samla in, bearbeta och sprida information om sådant som händer och sker i samhället. Den informationen ligger sedan till grund för såväl medborgare som politiska aktörer när de formar sina bilder av verkligheten och sina åsikter" (Strömbäck 2009:13). Min diskursanalys bygger, som jag tidigare nämnt, främst på de intervjuer jag gjort med gymnasieelever. Jag ville undersöka om det finns något samband mellan dessa ungdomars bild av gruvnäringen, och den bild som förmedlas av media. Eftersom det finns en rad olika medier var det viktigt att ta reda på vilka medier ungdomar främst använder sig av. I intervjuerna frågade jag därför också vart de skulle leta information om de skulle få i uppgift att till exempel skriva ett arbete om gruvnäringen. Utifrån detta kunde jag se vilka medier de anser lämpliga för att hitta tillförlitlig information. Även i frågelistan som jag delade ut på universitetet hade jag med en fråga om när de senast fått information om något gällande gruvnäringen genom radio, tv, tidning eller liknande.

Enligt Strömbäck finns det tre grundläggande faktorer som påverkar vilka medier

människor använder sig av: *tillgång*, *resurser* och *motiv* (ibid:72). *Motiv* syftar till varför människor använder sig av olika medier och Strömbäck menar att *motivet* beror på vilket behov vi vill möta. Även behoven delas upp i tre olika kategorier: *Kognitiva behov*, *Förströelsebehov* och *Identitetsbehov*. När vi vill tillfredsställa det *kognitiva behovet*, alltså behovet av att "informera sig om, orientera sig i och förstå omgivningen och världen runt omkring oss" (ibid:73) får vi dock mycket information "på köpet". I uppsatsen gör jag därför skillnad på *aktiv* och *passiv* information. Den *aktiva* informationen representerar den information vi faktiskt söker, medan den *passiva* syftar till olika upplysningar som vi får utan att vi efterfrågat dem.

1.2.8 Reflexivitet/etik

Charlotte Aull Davies definition av reflexivitet innebär att man vänder sig tillbaka mot sig själv, och tittar på hur resultatet av ens forskning påverkas av det personliga och av själva forskningsprocessen. Dessa aspekter spelar in i varje del av forskningen, från början till slut (Davies 1999:4). Den självstuderande blicken är alltså viktig för att förstå *hur* forskningen påverkats av ens personliga upplevelser som forskare. Tittar man närmare på begreppet "reflexivitet" blir det mer komplext än Davies breda definition, eftersom det finns många olika typer av reflexivitet.

Marianne Winther Jørgensen beskriver reflexivitet framför allt med hjälp av socialkonstruktivism, som betonar att kunskap inte är en objektiv syn på världen. Däremot är kunskap och världsbilder historiskt och kulturellt särskilda vilket innebär en relativism: olika förståelser av världen skapas under olika konkreta betingelser. Det finns också ett sammanhang mellan kunskap och sociala processer då kunskap produceras i social interaktion. Detta leder till att vi handlar utifrån den kunskap vi har och bidrar därmed till att konstruera världen på ett bestämt, men kontingent sätt (jfr Winther Jørgensen, 2002:26f). Detta är något jag var tvungen att ta hänsyn till framför allt i mina intervjuer, som är just en typ av social interaktion. Som jag nämnde tidigare deltog jag inte i själva diskussionen, då jag ville påverka den så lite som möjligt. Trots detta var det ändå jag som ställde frågorna, och hamnar därför automatiskt i en maktposition då jag bestämmer *vad* diskussionen ska handla om.

Vi förstår alltså olika betingelser utifrån den subjektiva kunskap vi har om världen och därmed kommer vi att reproducera den. När det gäller gruvnäringen har jag inte direkt några personliga erfarenheter av den, däremot har jag självklart någon typ av uppfattning om gruvnäringen, om än mycket vag. Denna kan komma att ha betydelse för hur jag tolkar mitt material och därmed, som Winther Jørgensen menar, reproducera denna uppfattning. Jag tror dock att risken är större för att jag, då jag som sagt inte har någon erfarenhet om ämnet, kan komma att reproducera *andras* uppfattning och kunskap. Detta har både positiva och

negativa aspekter. Å ena sidan kan det ge en mer "objektiv" beskrivning av människors bild av gruvnäringen, då risken är mindre för att jag drar paralleller mellan andras och min egen kunskap, när min kunskap är så väldigt begränsad. Det negativa kan vara att jag riskerar att ta in information mindre kritiskt och antar att deras kunskap är det "rätta", på grund av mina bristande referensramar.

En del av min studie har haft fokus på jämställdhet inom gruvnäringen. Som uppdragsbeskrivningen antyder, tänker man sig att det finns en generell uppfattning om att gruvindustrin består av traditionellt manliga arbetsuppgifter och att kvinnor därför inte naturligt söker sig dit. Eftersom jag under tidigare fältstudier fokuserat mycket på jämställdhet har jag varit medveten om risken att jag automatiskt söker strukturellt diskriminerande tendenser inom gruvnäringen som förklaring till frånvaron av kvinnor inom näringen. Denna problematik beskriver Linda Finlay i *Reflexivity. A practical guide for researchers in health and social sciences* (2003) att man identifierar sig med "de svaga", och vill ge dem som inte hörs en röst. (Finlay & Gough 2003:12f) Finlay presenterar här "reflexivitet som social kritik" som innebär att man måste vara medveten om denna partiskhet som är lätt att hamna i. I min studie är denna typ av reflexivitet av stort värde för att kunna ta reda på varför så få kvinnor dras till gruvnäringen. Jag har därför försökt belysa denna aspekt från olika vinklar, för att sedan analysera och föreslå olika påverkande faktorer till den ojämlika fördelningen mellan kön inom vissa yrkeskategorier. Jag har även försökt, med reflexivitet som social kritik i åtanke, att presentera mitt analysmaterial tydligt så att det lätt ska gå att följa mitt resonemang och därmed ge möjlighet till andra tolkningar.

Bourdieu problematiserar forskarrollen i olika sociala situationer. Dels menar han att positionen inom det vetenskapliga fältet har en betydelse för vår forskning; hur vi tolkar vårt material och därmed vilka slutsatser vi gör (jfr: Bourdieu & Wacquant 1992:39). Min position handlar inte bara om hur jag som kulturanalytisk forskare påverkar mitt studieobjekt och mina informanter, utan även om hur jag som kulturanalytiker påverkas av min uppdragsgivare. Detta är viktigt att ha i åtanke. Självklart ska min fältstudie vara anpassad till uppdraget, men inte till den grad att jag försöker få analysen att stämma överens med vad jag tror att de önskar för resultat. Det innebär däremot att jag belyser de ämnen vi kommit överens om. Det påverkar också utformningen av texten på ett för uppdraget lämpligt sätt utan att det upphör vara en akademisk text. Framför allt innebär det att jag försökt att genom exempel och förtydliganden göra det så applicerbart och användbart som möjligt för min uppdragsgivare.

1.3 Teorier och begrepp

Jag presenterar här några centrala begrepp som jag använder mig av i uppsatsen. Kulturanalys är ett begrepp som jag inte aktivt använder mig av i texten. Jag tyckte ändå att det var relevant att definiera begreppet då detta är en kulturanalytisk studie.

1.3.1 Kulturanalys

Kulturanalys handlar om att studera hur människors erfarenheter tar sig uttryck i olika sociala mönster och koder, och hur dessa mönster representerar hur de uppfattar sin omvärld. Dessa erfarenheter kan handla om allt från kön och etnicitet till familjeförhållanden och specifika händelser i livet. Billy Ehn och Orvar Löfgren skriver i boken *Kulturanalys* (2001) att människors föreställningsvärld kan analyseras genom hur intryck och upplevelser skapar en viss "tankemässig organisation" och att detta sker helt omedvetet. De menar att det kulturella blir något som man tänker med utan att man reflekterar över det (Ehn & Löfgren 2001:10). Begreppet kultur definierar Ehn och Löfgren som "de koder, föreställningar och värden som människor delar" (ibid). Det är även denna definition som jag utgår ifrån i kulturanalysen av gruvnäringen. Jag ville ta reda på om det finns några mönster i beskrivningar av gruvnäringen hos ungdomar som inte är aktiva inom den, och vad detta i så fall beror på. Det handlar dels om deras personliga erfarenheter, men framför allt om den samhällsrelaterade kontext de är en del av. Jag diskuterar därför deras tal om gruvnäringen i förhållande till den mediala diskursen om gruvnäringen, för att hitta förklaringar till deras utagor.

1.3.2 Jämställdhet och kön

"Jämställdhet innebär att kvinnor och män ska ha lika möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livets alla områden" (Nordström & Simonsson 2003:11). Begreppet förväxlas ofta med "jämlighet". Jämlighet handlar om att alla människor ska behandlas lika och inte diskrimineras på grund av etnisk bakgrund, sexualitet, ålder, kön och så vidare. Detta begrepp har alltså en bredare innebörd då den berör all form av diskriminering, medan jämställdhet specifikt handlar om kön och är en viktig jämlikhetsfråga.

I den här uppsatsen kommer jag att diskutera varför det är viktigt att arbeta med jämställdhet. Inte bara för att motverka diskriminering på arbetsmarknaden, utan även för att effektivisera arbetet inom manligt könskodade branscher som gruvnäringen. Jämställdhetsarbete handlar inte om positiv särbehandling av kvinnor. Tvärtom innebär det att försöka se bortom könet för att upptäcka kapaciteten hos varje individ, för att kunna ta

tillvara på den potential som faktiskt finns.

I kapitlet *Könsdiskursen – ett hot mot jämställdhet?* diskuterar och resonerar jag kring jämställdhetsarbete på olika arbetsplatser. Jag kommer också att diskutera och problematisera föreställningar om kön då detta är en relevant aspekt i jämställdhetsdebatten. Begreppet "kön" är något som kan definieras på många olika sätt. Det är dock inte något jag problematiserar ytterligare, utan förklarar bara hur begreppet bör tolkas i denna uppsats. Jag använder mig här av begreppet som en biologisk hänvisning för att synliggöra hur "män" och "kvinnor" tillskrivs olika egenskaper. Med andra ord visar jag hur "kön" - det biologiska görs till "genus" - det socialt konstruerade, och hur man på grund av sitt kön har olika förväntningar på sig. De värderingar och förväntningar som läggs in i begreppet "kön" skapar därför en problematik i jämställdhetsarbete. Det skapar motiveringar till att kvinnor inte lämpar sig lika bra som män i vissa branscher – och vice versa. I jämställdhetsarbete bör man därför vara förberedd på denna diskussion, för att kunna bemöta eventuellt motstånd mot jämställdhetsarbetet. Jag kommer dra en hel del paralleller till dels ett projekt som LKAB genomfört, som handlar om kön och säkerhet på arbetsplatsen, men också till forskning om jämställdhet och kön inom andra mansdominerade arbetsplatser. I analysen ingår också kommentarer och information som jag fått via mina informanter i deras utsagor om gruvnäringen.

1.3.3 Maskulinitet

Under min fältstudie märkte jag att talet om gruvnäringen gång på gång kom att handla om en viss föreställning om manlighet och "typiskt manliga egenskaper". Jag insåg även att det fanns ett mönster i detta tal i och med att det var en särskild "typ" av maskulinitet som återkommande kopplades samman med gruvarbete.

Bo Nilsson har skrivit boken *Maskulinitet* (1999) där han hävdar att "Maktrelationer förekommer [...] inte enbart mellan könen, utan även mellan olika grupper av män samt mellan män som individer" (Nilsson 1999:35). Ofta används begreppet "hegemonisk maskulinitet" när man talar om dessa maktrelationer. Begreppet är myntat av R.W Connell kan sägas syfta till de egenskaper som besitts av den grupp män som i ett visst sammanhang har "makten" till tolkningsföreträde:

Kulturellt sett höjer sig vid en given tidpunkt en viss form av maskulinitet över andra former. [...] Det innebär inte att de mest iögonfallande bärarna av hegemonisk maskulinitet alltid är de mäktigaste. De kan lika gärna vara ideal såsom filmskådespelare eller till och med fantasifigurer, t.ex. filmroller" (Connell 2008:115).

Detta innebär att hegemoni är kontextuellt. När situationen är en annan, och en ny grupp män har tolkningsföreträde, är det deras egenskaper som representerar den hegemoniska

maskuliniteten, i den specifika situationen. När jag använder mig av begreppet hegemonisk maskulinitet i denna uppsats syftar jag alltså inte på någon samhällelig eller institutionell makt. Det är snarare en beskrivning av en föreställning av typiskt maskulina egenskaper som anses vara de "ultimata" inom en viss krets, eller i en viss kontext.

1.4 Tidigare forskning

Bo Nilssons bok *Kiruna. Staden som ideologi* (2009) är en skildring av Kiruna ur bland annat ett klass- och könsperspektiv och han drar paralleller mellan hur föreställningar om maskulinitet påverkats av staden som ett gruvsamhälle. Han försöker förmedla en känsla för hur det kan skapas en viss mentalitet som närmast blir unik för en plats. Boken belyser hur historien skapat en lokal stolthet, inte minst över "arbetarklassen" och den maskulinitet som kopplas ihop med den, genom bland annat berättelser om gruvarbetare och "rejåla karlar" (se Nilsson 2009:120ff).

Hanna Glans och Bettina Rother har skrivit boken *Bära slang som en man? En bok för aktivt jämställdhetsarbete i räddningstjänsten* (2007). Räddningstjänsten som bransch har en del gemensamt med gruvnäringen ur just ett jämställdhetsperspektiv, eftersom både gruvnäringen och räddningstjänsten är "könskodade" arbetsplatser. Det finns alltså en föreställning om arbetsplatserna som "manliga", både inom och kring branscherna. Därför anser jag att det är relevant att titta på denna studie i en jämställdhetsanalys av gruvnäringen.

En annan studie med mer historisk karaktär har gjorts inom polisväsendet; *Kvinnor i polistjänst* (2007) av Johanna Dahlgren. Fokus ligger på kvinnors inträde i polisycket mellan 1957 och 1971, och handlar mycket om föreställningar om manligt och kvinnligt och hur framför allt kvinnorna uppfattas som en homogen grupp. Dahlgren tar upp diskussionen som fördes om vilka arbetsuppgifter inom poliskåren som ansågs passa kvinnorna bäst. Det är en intressant läsning, då det framgår med stor tydlighet att kvinnor anses ha särskilda egenskaper som i vissa situationer är en tillgång inom polisycket. Exempelvis föreslås det att kvinnor skulle vara särskilt lämpade inom utredningsarbete som rör kvinnor och barn. De ansågs däremot inte lämpade som ordningspoliser i lika hög utsträckning som män, på grund av deras svaga fysik (jfr Dahlgren 2007:72f). Denna bok är ett mycket bra exempel på hur historien påverkar föreställningar vi har idag om manligt och kvinnligt och om olika branscher, och framför allt om manligt och kvinnligt inom dessa olika branscher. Normerna inom vissa yrkeskategorier skiljer sig ju en del från de manliga och kvinnliga normerna i resten av samhället.

Jag vill även nämna att jag försökt hitta tidigare forskning som behandlar gruvnäring ur ett genusperspektiv på något sätt. Majoriteten av litteraturen jag hittade om gruvnäringen är dock narrativa studier, som till exempel *En gruvarbetarhustrus dagbok* (Moberg 1999), *De sista gruvarbetarna* (Bjurbom 2002) och *Järnet, Folket och Bygden: Ett "vaskningsförsök" ur Skottvångs gruvnas och Åkers styckebruks historia* (Karlsson 1991).

1. 5 Disposition

Uppsatsen består av två huvudkapitel. Det första kapitlet, *Talet om Gruvnäringen*, behandlar olika mediers framställning av gruvnäringen. Jag återger också den bild mina informanter gav, och vad mina frågelistor och intervjuer visat att människor vet om verksamheten inom gruvnäringen. Därefter följer kapitlet *Könsdiskursen – ett hot mot jämställdhet?*. I detta kapitel diskuterar jag föreställningar om kön och hur detta påverkar jämställdhetsarbete på olika könskodade arbetsplatser, som till exempel räddningstjänsten, poliskåren och även gruvnäringen. Jag avslutar kapitlet med att belysa exempel på vad som kännetecknar ett effektivt jämställdhetsarbete.

Den sista delen av uppsatsen är en avslutande diskussion där jag reflekterar över de ämnen jag behandlat i uppsatsen. Här föreslår jag också, utifrån mitt material, hur man kan arbeta med att förändra bilden av gruvnäringen.

2. Talet om gruvnäringen

”Skog-, kemi-, gruv- och stålindustrin står för 24 procent av Sveriges exportinkomster och sysselsätter nära 400 000 människor, ofta i delar av Sverige där arbetsmarknaden i övrigt är svag. Basindustrin är dessutom motorn för stora delar av tjänste- och transportsektorn”.² Så skriver Kenneth Eriksson, ordförande för Sveriges basindustriers samarbetsorganisation SKGS, i debattartikeln ”Här finns jobben och tillväxten” som publicerades i Aftonbladet den 29 oktober, 2009.

Vid mitt första möte med Lennart Gustavsson fick jag frågan om jag var insatt i gruvbranschen sedan tidigare. Mitt uppriktiga svar var: ”Jag kan faktiskt ingenting om gruvnäringen”. Kommentaren jag då fick var inte den jag väntat mig. Han sa: ”det är din största merit”, och menade att jag då kunde bidra med en ”ny blick” på verksamheten.

Så vad tänker jag, som totalt okunnig inom basindustrin, när jag läser ovanstående artikel? Egentligen inte så mycket. Jag blir inte förvånad, men det är heller inget som bekräftar föreställningen jag haft om basindustrins betydelse för vårt samhälle, just eftersom jag inte haft någon föreställning om den. Den enda frågeställning som dyker upp när jag läser artikeln är; vet andra om det här? Alltså förutom Kenneth Eriksson och förutom alla dessa 400 000 människor som basindustrin sysselsätter. Ingår gruvnäringen i en allmän samhällelig debatt som jag missat på grund av att jag slår av tv:n eller byter kanal när de ”vanliga” nyheterna går över till ekonominyheterna?

2.1 Diskursen om gruvnäringen som osynlig

Jag letade vidare i Aftonbladets arkiv för att försöka hitta fler artiklar om gruvnäringen. Jag sökte även i DN:s och Expressens arkiv. Resultatet från de senaste tolv månaderna visade att det i Expressen och Aftonbladet sammanlagt publicerats en enda artikel där ordet ”gruvnäring” nämns. Denna hette ”Tio popklubbar du måste besöka live”. En av dessa klubbar var en fotbollsklubb i Lens i Frankrike och i artikeln kunde man få reda på att staden har 30 000 invånare men ”är en magnet för en hel region av gruvnäring och tung industri”.³ När jag sökte på ”gruva” och ”gruv” i expressens arkiv fick jag fram sex stycken artiklar från

2 <http://www.aftonbladet.se/debatt/article6035128.ab> (2010-02-03)

3 <http://www.aftonbladet.se/sportbladet/sportchansen/article6056633.ab> (2010-02-03)

de senaste tolv månaderna, varav alla utom en handlade om olyckor.⁴ I aftonbladets arkiv fann jag 24 artiklar när jag sökte på "gruva" och "gruv". Förutom artikeln av Kenneth Eriksson som jag nämnt ovan, fann jag endast en artikel som faktiskt *handlade* om gruvnäringen och den berörde aspekten om nya jobb vid Dannemora gruva.⁵ Förutom det nämns det framför allt olyckor eller i samband med någonting annat.⁶ I DN:s arkiv var utbudet större och resultaten varierade mer. Resultaten när jag sökte på "gruvnäring" var endast fem stycken, medan när jag sökte på "gruva" och "gruv" fick fram 82 träffar. Av dessa handlade sex artiklar om själva verksamheten. Vissa av artiklarna berörde börsen och även vissa politiska aspekter. Dock låg störst fokus på olyckor och även i DN:s arkiv var det många artiklar som egentligen inte hade med gruvnäringen eller gruvor att göra. En artikel fanns till exempel att hitta i DN:s kultursektion: "Efter kol kommer kultur". Här kunde man läsa att den sista gruvan i Ruhr snart stängs och i och med att man valt att satsa på kulturen blir Ruhrområdet en av Europas kulturhuvudstäder. Karl Ernst Osthaus, grundare av Folkwang-museet, menade att "kulturen skulle lysa upp det mörka, smutsiga helvete som Ruhr då var".⁷

De flesta av de här artiklarna, kan verka oväsentliga att ta upp i den här uppsatsen, eftersom de knappt handlar om gruvindustrin. Just därför är de dock perfekta exempel för att visa på hur mediediskursen om gruvnäringen ser ut i Sverige.⁸ Åtminstone är det den här bilden, som våra tre största dags- och kvällstidningar matar oss med, av en industri som står för 24 procent av Sveriges exportinkomster.⁹ Jämför man med en annan stor svensk industri, till exempel bilindustrin blir det ännu tydligare hur osynlig gruvnäringen är. I DN under 2009 har det sammanlagt publicerats 808 artiklar där "Volvo"¹⁰ nämns och 932 artiklar som innehåller ordet "Saab".¹¹ Under samma år publicerades 131 artiklar som nämnde "boliden"¹² och 39 artiklar där "LKAB"¹³ nämns.

Det är en dyster och negativ bild av gruvnäringen som de flesta artiklarna presenterar. De sätter i princip likhetstecken mellan "gruva" och "sambandsfara". Det innebär olyckor, dålig miljö och antyder i stort sett att det är, som Karl Ernst Osthaus påpekar rakt ut, "ett mörkt

4 <http://www.expressen.se/1.548738?>

5 <http://www.aftonbladet.se/nyheter/nulyftervisverige/article4456195.ab> (2010-02-03)

6 <http://sok.aftonbladet.se/?q=gruva> (2010-02-03)

7 <http://www.dn.se/kultur-noje/nyheter/efter-kol-kommer-kultur-1.1022251> (2010-02-03)

8 I en sökning i mediearkivet på "gruv" får man 703 träffar från de 12 senaste månaderna (se: <https://web.retriever-info.com/services/archive.html> 2010-02-03). Dock ville jag i mitt exempel visa i tre populära dagstidningar i Sverige. Mediearkivet däremot är en samling av alla artiklar som publiceras.

9 <http://www.aftonbladet.se/debatt/article6035128.ab> (2010-02-03)

10 <http://www.dn.se/sok/?s=volvo&searchsource=dn&x=7&y=11> (2010-02-03)

11 <http://www.dn.se/sok/?s=saab&searchsource=dn&x=12&y=13> (2010-02-03)

12 <http://www.dn.se/sok/?s=boliden&searchsource=dn&x=15&y=12> (2010-02-03)

13 <http://www.dn.se/sok/?s=lkab&searchsource=dn&x=12&y=12> (2010-02-03)

smutsigt helvete”.

Dessa utsagor är inte falska. Däremot finns det många aspekter som inte verkar belysas och det blir därför en ensidig bild som framställs. Enligt gruvchefen Bengt Davidsson är gruvan numera en mycket säkrare arbetsplats. Han berättade att det senaste olycksfallet i Järnmalmgruvan skedde i juni 2008, medan det på 40-talet var cirka trettio till fyrtio dödsfall per år i Sverige.

2.1.1 Vad kan människor om gruvnäringen egentligen?

Resultaten av frågelistorna bekräftade att många inte visste särskilt mycket om gruvnäringen. På frågan ”Vad tänker du när du hör ordet 'gruvnäring'?” var det fyra personer som nämnde de samhällsekonomiska aspekterna:

”Ekonomiskt viktig för landet men för mig både okänt och ointressant” (Kvinna, 20 år, Söderhamn).

”Jag tänker på Kiruna och att gruvnäringen är väldigt viktig för Sveriges ekonomi, både nu och historiskt sett” (Kvinna, 20 år, Sävar).

”Viktig exportnäring och inkomstkälla. Stor energiåtgång och stor miljöpåverkan” (Man 24 år, Osby).

” Norrbotten, vilda strejker, byggt Sveriges ekonomi” (Man, 24 år, Falun)

Den första kommentaren är intressant eftersom trots att personen i fråga är medveten om att gruvnäringen är betydande för Sveriges ekonomiska ställning, så anser hon inte att den påverkar henne personligen, vilket jag tror kan vara en vanlig (miss)uppfattning. Det är dock inte så märkligt eftersom hon även poängterar att hon inte känner till gruvnäringen, vilket gör det svårt att se på vilket sätt den eventuellt påverkar hennes situation. När jag jämförde frågelistorna närmre visade det sig att båda kvinnorna dagen innan hade varit på en föreläsning angående vad som är viktigt för inlandskommuner i norr, och då hade just gruvor tagits upp som en näring som vissa delar av norrland är beroende av.

Det var även fyra stycken av de fyrtiotre svaranden som inte kunde svara på frågan. Enligt dem fick de inga spontana tankar alls när de hörde ordet ”gruvnäring”. En skrev även ”Har ingen aning om vad det är” (Kvinna, 24 år, Göteborg). Utöver dessa fyra förekom också väldigt vaga associationer, som kan tolkas som att de inte har några direkta referensramar. Exempelvis tänkte en person på ”en massa arga människor” (Kvinna, 19 år, Östersund) och en annan svarade ”att ge näring till gruvorna” (Man, 24 år, Sundsvall).

Att endast fyra stycken av sammanlagt fyrtiotre svarande spontant kopplade ihop gruvnäringen med Sveriges ekonomi, och att många uttalanden var vaga, beror kanske på att ingen av de svaranden är aktiva inom gruvnäringen. De flesta anser sig inte heller ha någon koppling alls till den och därmed är det inte märkligt att de inte själva informerar sig om

industrin och dess effekter på samhället. Den bild de tar del av verkar på sin höjd vara passiv information om ämnet. Materialet visar också att det var desto fler av de svaranden som kopplade ihop gruvnäringen med fara på olika sätt. Dels nämndes rasrisken och olyckor, men även lungsjukdomar och andra "arbets-skador" som följd av dålig arbetsmiljö.

Dessa utsagor ser jag som en effekt av den ensidiga mediabilden av gruvnäringens negativa aspekter. En stor del av artiklarna handlar om olyckor och dödsfall, vilket gör att resten av artiklarna även är förhållandevis små, lätt drunknar i denna negativa mediebild. Att framställningen av gruvnäringen är ensidig gör också att den blir uppförstorad om detta är den enda referensramen vissa har; om de enda gångerna de hör något om gruvnäringen är när det är förenat med fara.

Den sista punkten i frågelistan handlade just om när de svarande senast hört, sett eller läst något om gruvnäringen, och i vilket sammanhang. När jag jämförde hur många som *inte* kunde svara på frågan såg jag att svaren varierade ganska mycket beroende på vilket geografiskt område de svaranden ursprungligen kom ifrån. Av de svaranden som kom från norra Sverige var det bara tjugo procent av de svaranden som inte kunde svara på frågan. Av de som kom från mellersta Sverige var det tjugotre procent, och av de som kom från södra Sverige svarade femtio procent att de inte visste. I den senare kategorin var det två som menade att de inte kunde minnas att de någonsin hört något om gruvnäringen, och det var bara en som kunde ange exempel på vad han hört; "Flytten av Kiruna stad, gruvas någonstans i Ryssland, Discoverys 'Stora maskiner' eller något" (Man, 28 år, Ängelholm). Ingen av de övriga kunde alltså minnas *vad* informationen de tror sig tagit del av handlade om, utan det var mer gissningar om att de sett "något" på tv, eller eventuellt i samtal med någon vän. En kvinna påpekade också att det var längesedan, vilket kanske var anledningen till att hon inte kunde precisera vad informationen delgav. De från norra Sverige som angav exempel på när de senast hört något om gruvnäringen svarade mycket mer specifikt och uttömmande än de från södra Sverige som väl gav exempel. Även bland svaranden från mellersta Sverige var många vaga, och trots att många kunde ringa in ungefär när de hört något om gruvnäringen, var det få som gav exempel. Några av kommentarerna såg ut så här:

"På en föreläsning 25/2-10, hur delar av norrland är ekonomiskt beroende av gruvor" (Kvinna, 20 år, Söderhamn).

"Det var längesedan. Men har för mig att det var några gruvarbetare som blivit fast i gruva p.g.a. ras. Familjer var väldigt oroliga för sina anhöriga som blivit instängda. En debatt om säkerhet drogs igång" (Kvinna, 21 år, Hudiksvall).

"Förflyttning av Kiruna beroende på utgrävning från gruvan. Både på tv, i radio och tidningar" (Kvinna, 22 år, Östersund).

"I somras hörde jag en inspelning av en kör som sjöng om ämnet. Alltså ur historiskt perspektiv"(Kvinna, 23 år, Falun).

"Senast såg jag filmen om den vilda gruvstrejken 1969 som heter 'kamrater, motståndaren är välorganiserad' eftersom det var 40-årsjubileum av strejken förra året.."(Man, 24 år, Falun).

"Jag har hört på tv om gruvor och om företagens policy, men inget om gruvnäring. Sorry, kommer slå upp det nu på Wikipedia"(Man, 24 år, Sundsvall). (Kategori 2)

2.1.2 Intressant – till en viss gräns?

Resultaten från frågelistorna gjorde mig uppmärksam på att gruvnäringen är ett ämne som ändå väcker intresse hos vissa människor, vilket jag även lade märke till när jag gjorde mina intervjuer. I början av intervjuerna kunde jag ibland känna att informanterna var lite reserverade, men när jag förklarat vad mitt arbete gick ut på kom diskussionen igång ganska snabbt. Det var otroligt tydligt hur diskursen "byggdes upp" under intervjun (jfr: Börjesson & Palmblad 2007:14). I en intervju med tre killar uttryckte de sig först ganska negativt om att arbeta inom gruvnäringen:

Gustav: - Skitiga.. tänker jag.. Asså att jobba i en gruva kan ju inte va bra miljö för lungorna eller nånting

Fredrik: - Sten

Lars: - Fast dom kanske tjänar bra.

Gustav: - Men det är ju ändå inte värt det, det e ju såhär mycket risker med det typ såhär rasar in å..

Lars: - Fast jag tror, visst jobbar dom såhär ett halvår sen får dom va lediga en lång tid?

Gustav: - Men jag undrar om.. Finns det såhär gymnasie för gruvarbetare? Det kanske finns i Kiruna. Men jag tänker på det, det e ju ingen som anspråkade det när vi sökte.

(Gruppintervju 3, 2010-02-24)

Lite senare när intervjun hållit på ett tag frågade jag dem just om deras tankar kring att arbeta inom gruvindustrin, och de var fortfarande lite skeptiska men det märktes att deras nyfikenhet ändå väckts något:

Jag: Men ni nämnde det förut.. det är ingen av er som skulle kunna tänka er att arbeta inom gruvindustrin på nåt sätt?

Gustav: - Det e ju ändå fränt såhär typ pröva på såhär

Lars: (eftertänksamt) - Ja..

Gustav: - Som en livserfarenhet att jobba i ett år som gruvarbetare så..

Fredrik: - Bara testa hur det är

Lars: - Inte en hel livslängd

Gustav: - Inget man vill hålla på med hela livet (Gruppintervju 3, 2010-02-24).

Efter att de fått göra övningen när de skulle plocka ut fem yrken som jag skrivit ner på lappar lät de nästan positivt inställda till att arbeta inom gruvan:

Jag: - Men är det nån av dom här som ni känner att ni skulle kunna arbeta som i framtiden? Du snackade om elektriker (Fredrik)

Fredrik: - Ja

Gustav: - Jag skulle lätt kunna vara servicetekniker. Då håller du ju på med elektroniken i stora maskiner. Det e som maffigt. Just nu vet man ju inte vad man vill bli sen, men sen kanske man lessnar på det man gör nu.

Fredrik: - Maskinförare skulle säkert också funka (Gruppintervju 3, 2010-02-24).

Det var flera informanter som påpekade att de säkert skulle kunna arbeta inom gruvnäringen om de skulle få chansen till ett bra jobb där, men det verkade inte vara något de planerat eller reflekterat över. Det var dock en av mina informanter som hade haft framtidsplaner på att bli gruvarbetare. Hon var också den enda som genomgående hade en positiv inställning till gruvan som arbetsplats. Hon tyckte det var "maffigt" med maskinerna och lockades av att det var lite annorlunda. I likhet med henne uttryckte många andra att det skulle vara häftigt att arbeta i en gruva, men skillnaden var att hon såg det som ett långvarigt yrke.

I en intervju på Ormbergsskolan var det en tjej som betonade att lönen hade en ganska stor betydelse för om hon skulle vilja arbeta i en gruva: "Det är väl ganska bra betalt? Att jobba som gruvarbetare? Så med tanke på det så, ja! Det skulle säkert vara en upplevelse sådär, men det är inte nåt man har tänkt på förrns... nu" (Gruppintervju 4, Diana 2010-02-24).

Den diskussion som fördes under intervjun var alltså det som hade lett till att Diana över huvud taget tänkt tanken på att hon skulle kunna arbeta inom gruvnäringen, och den känslan fick jag från flera av de som var positivt inställda till ett sådant scenario. I likhet med Gustav, Lars och Fredrik lade flera dock till att det kanske var en arbetsplats som de skulle lessna på. Just maskinförare menade de var ett yrke som de skulle tycka vara roligt att hålla på med i ett år, men att de sedan nog skulle vilja göra något annat. Det var fler informanter som tänkte på liknande sätt; att det skulle vara "häftigt att testa", som att man såg det som ett äventyr eller en tuff erfarenhet eftersom det inte är så vanligt.

Anja var den enda av mina informanter som inte verkade stereotypisera gruvarbetare. När jag frågade om de hade någon föreställning om vilka som arbetade i gruva svarade hon: "nämen alltså, vad är det för människor? Det e ju helt vanliga.." (Gruppintervju 6, Anja 2010-

03-25). De flesta övriga utsagor var väldigt specifika angående vilka som arbetade där. De tänkte sig att det var "vältränade män", "hårdingar" och någon beskrev dem som "grottmänniskor". De flesta verkade också överens om att det framför allt var män som arbetar i gruvan. Det skedde nästan ett romantiserande av gruvarbete och gruvarbetare, vilket kan ha att göra med en aspekt som Diana påpekade:

Diana: - Det (gruvarbetare) e ju inte nåt man ser vardagligen, som elektriker och byggare..

Karl: - Man måste ju åka en bit i så fall

Diana: - Ja det e ingen man ser på stan (Gruppintervju 4, 2010-02-24).

Det var svårt för informanterna att svara på min fråga om varifrån de fått sin bild av gruvnäringen och det förklarade de alltså själva med att det är en ganska osynlig verksamhet. De exempel de kunde komma på var från filmer, och Diana nämnde *My Bloody Valentine*, en skräckfilm om en seriemördare som härjar i ett litet amerikanskt gruvsamhälle, som klär ut sig till gruvarbetare och dödar folk med sin hacka.

När jag frågade om de tycker att man hör talas mycket om saker som kretsar kring gruvindustrin, så var det en kille som sa att "det e lite nu och då som dom pratar om att de ville bryta uraniet men annars e det inte så mycket mer. Dom håller på å klagar om det.." (Gruppintervju 5, Kenny, 2010-03-24). Annat som de hört om är flytten av Kiruna stad, olyckor och att gruvor stängs.

2.1.3 Ett äventyr?

Jag tyckte att det var intressant att informanterna hade en sådan dubbel inställning till gruvarbete. Varför ser de det som "en upplevelse", "en livserfarenhet" och "fränt att testa" att arbeta inom gruvnäringen, och inte främst som ett yrke de kan ha en framtid inom? Jag frågade gruvchefen Bengt Davidsson om det förekommer att människor bara jobbar en kortare period, för att gå vidare till att arbeta inom någon annan bransch. Han var väldigt snabb på att svara att så var det i regel inte och sa att antingen säger de upp sig inom de första sex månaderna, då de inser att det inte var något för dem, eller så blir de kvar. Han sa också att få människor har inställningen från början att de endast ska arbeta där en kort period.

Bengt Davidssons påstående tyder på att vissa inte klarar av gruvan som arbetsplats. Om det beror på mörkret, smutsen eller det faktum att de befinner sig långt under marken är svårt att svara på, och förmodligen även individuellt. Att det anses vara en ganska speciell arbetsplats är dock ingenting som går att avfärda som en "myt" och det verkar också vara anledningen till att mina informanter är något skeptiska till att arbeta i en gruva. Det fanns inte bara *en* specifik orsak, till exempel att det är skitigt, till att de inte vill arbeta där hela

livet. Snarare verkar det vara föreställningen gruvan som just "speciell" som är avgörande. Det verkar främst ha med platsen att göra eftersom mina informanter inte talade om arbetsuppgifterna som speciella. Enligt min analys är det också just denna diskurs om gruvan som annorlunda som gör att det skulle kunna fungera ett tag, att det skulle vara spännande, men att de sedan vill arbeta på en "vanlig" arbetsplats i en "normal" miljö. I talet om gruvan var det ju mycket fokus på hur de tänkte sig att gruvan skiljer sig från andra arbetsplatser, inte att det är en arbetsplats som vilken som helst. Därmed återskapar och förstärker de bilden av gruvan som en "onormal" miljö.

Anja tyckte visserligen att gruvan var en speciell miljö, men på ett positivt sätt. Att hon hävdade att de som arbetade där inte var speciella på något sätt kan dels ha att göra med att hon ville neutralisera de föreställningar som hon är medveten om finns. Det kan även bero på att hon identifierar sig med de som arbetar där, och att hon inte anser att hon utmärker sig "från mängden". Därmed uppfattar hon gruvarbetare och sig själv på samma sätt – som "helt vanliga".

2.1.4 Praktiken

När jag frågade mina informanter på skolorna vad de tyckte var roligast med sin utbildning talades det en del om variationen, att få "göra något", på riktigt, med händerna. Men det som oftast nämndes var praktiken de hade, att få komma ut och jobba på riktiga företag. Jag undrade hur de fått tag i praktikplatser och enligt de flesta fick man skaffa praktikplatsen själv, men skolan var villig att hjälpa till om man misslyckades med att hitta en plats. Vissa program hade även samarbete med olika företag så att eleverna fick välja, eller blev tilldelade en plats. Praktiken var också något som vissa såg som en chans till anställning efter utbildningens slut. Att erbjuda praktikplatser kan vara ett ganska enkelt sätt att få upp ungdomars ögon för gruvnäringen. Eftersom många av mina informanter också uttryckt intresse för att "pröva på" att arbeta i en gruva, skulle detta kunna ses som en ganska attraktiv praktikplats.

2.1.5 Aktiv och passiv information

Jag frågade mina informanter hur de, om de till exempel skulle göra ett informativt skolarbete om gruvnäringen, skulle gå tillväga för att hitta information. Vilka källor skulle det vända sig till? Vissa menade att de skulle ta reda på vilka företag som fanns inom branschen och sedan kontakta dessa på något sätt, eller åtminstone titta på deras hemsidor. Någon gav nationalencyklopedin som förslag. Det absolut överlägsna svaret var dock att de skulle använda sig av sökmotorn *Google*. Jag undrade då vilka sökord de skulle skriva. Förslagen var bland annat "gruvor", "gruvarbete/gruvarbetare", "bergsten", "gruvnäring", "gruvindustrin inom Sverige" och "inavel". Jag testade att söka på dessa ord för att se vad

som fanns att hitta. Följande exempel på artiklar och hemsidor är från de första tio resultaten på respektive sökord:

<i>Sökord:</i>	<i>Resultat:</i>
Gruvor:	<ul style="list-style-type: none">- Wikipedia – gruvdrift (http://sv.wikipedia.org/wiki/Gruvdrift)- Gruvor - Naturvårdsverket - Swedish EPA (http://www.naturvardsverket.se/sv/Verksamheter-med-miljopaverkan/Gruvor-och-takter/Gruvor/)- Gruvor och produktion – SGU (http://www.sgu.se/sgu/sv/samhalle/malm-mineral/produktion.html)- Även fler sökresultat: specifika gruvors hemsidor och så vidare (se http://www.google.se/search?hl=sv&q=gruvor&meta=&aq=f&aqi=g10&aql=&oq=&gs_rfai=).
"Gruvarbete/ Gruvarbetare":	<ul style="list-style-type: none">- Gruvbrytning och gruvarbete – En artikel på Sörmlands museums hemsida (http://www.sormlandsmuseum.se/Startsida/Historien-i-Sormland/Aker/38-Gruvbrytning-och-gruvarbete/)- Gruvarbetares löner och lönestatistik industri, tillverkning (http://www.lonestatistik.se/loner.asp/yrke/Gruvarbetare-1113)- Gruvarbetare på väg att bli en bristvara (http://www.nsd.se/nyheter/artikel.aspx?ArticleId=4009811)- Även en del artiklar om olyckor och gruvarbetare som fastnat i gruvorna (se http://www.google.se/search?hl=sv&q=gruvarbete&meta=&aq=f&aqi=g2&aql=&oq=&gs_rfai= och http://www.google.se/search?hl=sv&q=gruvarbetare&btnG=S%C3%B6k&meta=&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai=).

- "Bergsten"
- **Endast artiklar och liknande om människor med "Bergsten" som efternamn**
- "Gruvning"
- **Motion för förbättrade möjligheter till lokal gruvning**
(<http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=410&dokid=GX02N344> 2010-04-02)
 - **Därför säger folkpartiet ja till gruvning**
(<http://op.se/asikter/debatt/1.1843174-darfor-sager-folkpartiet-ja-till-gruvning> 2010-04-02)
 - **Gruvorna: SKGS om Sverige som EUs ledande malmproducent**
(<http://www.skgs.org/Default.asp?path=12085%2C12150&pageid=16575> 2010-04-02)
 - Lista över bruksorter i Sverige - Wikipedia
(http://sv.wikipedia.org/wiki/Lista_%C3%B6ver_bruksorter_i_Sverige 2010-04-02)
 - **Högt tryck i den nordiska gruvindustrin: artikel ur Industrinyheter.**
(<http://www.industrinyheter.se/2008/09/hogt-tryck-i-den-nordiska-gruvindustrin-0> 2010-04-02)
 - **(fler uppsatser från uppsatser.se)**
- "Inavel"
- **Youtubeklipp: Inavlade bönder – bröderna Djup "Vibor på landet inavlade bönder som sjunger"**
(<http://www.youtube.com/watch?v=eJoMrFiETUc> 2010-04-02)
 - **Diskussionstråd om inavel i Sverige**
(http://www.hamsterpaj.net/diskussionsforum/vetenskap/biologi/inavel_i_sverige/sida_1.php 2010-04-02 och <https://www.flashback.org/t577356> 2010.04-02).

Vid en jämförelse mellan vad jag fann på sökmotorn *Google* och i *Aftonbladet*, *Expressen*,

och *Dagens Nyheters* arkiv går det att se hur informationsutbudet skiljer sig markant. Genom att söka på Google är det dels lätt att ta sig till företags hemsidor, utan att man innan måste känna till vilka företag som finns inom branschen. Det är också en bredare variation av innehållet i de artiklar som går att hitta via Google. Detta är inte särskilt konstigt med tanke på att Google visar resultat från hela webben, medan tidningarna endast presenterar artiklar ur sina egna arkiv. Detta är dock inte vad jag främst vill belysa i denna jämförelse. Både Google och dagstidningar erbjuder ett stillande av det kognitiva behovet. Google är dock ett forum för *aktivt* informationssökande där man måste precisera vad informationen ska handla om. Därmed uppfyller det människors behov av att tillskansa information om ett specifikt ämne. De nämnda tidningarna inhandlas inte främst på grund av vad de specifika artiklarna. Tidningarna erbjuder en sammanfattning om vad som hänt i världen det senaste dygnet, och stillar därmed det kognitiva behovet att få information om aktuella händelser. All reklam och de artiklar som vi läser enbart på grund av att de finns där framför oss, ser jag som *passiv* information.

I ett aktivt informationssökande om gruvnäringen är det en mycket mer samhällsaktuell bild som presenteras. Att gruvarbetare är på väg att bli en bristvara är något som många kanske inte vet men som skulle vara intressant information för exempelvis mina informanter som snart ska ut i arbetslivet. På SKGS hemsida kan man läsa att "Sveriges berggrund tillhör världens mest lovande områden för nya fynd". De upplyser också om att "gruvindustrin är den viktigaste motorn för utveckling i stora delar av Sverige".¹⁴

Dessa aspekter är inte bara intressanta för de som är aktiva inom gruvnäringen. Det berör ju stora delar av Sveriges befolkning. Vi har en av världens mest lovande områden för brytning av malm, men bergarbetare är på väg att bli en bristvara. Varför hör vi då så lite om dessa aspekter av gruvnäringen i andra medier? En anledning till detta kan vara människors föreställning om att gruvnäringen är inaktuell. Därför finns det inget intresse hos allmänheten att läsa om det. Som en av de svaranden av frågelistorna skrev "Ekonomiskt viktig för landet men för mig både okänt och ointressant" (Kvinna 20 år, Söderhamn). Denna kommentar ringar in problemet med gruvnäringens osynlighet ganska bra. Det är viktigt, men framstår som inaktuellt på grund av att det skrivs och talas så lite om det. Därmed kan människor ingenting om det, vilket gör det svårt att skapa ett intresse för det.

Ett ganska oväntat förslag av sökord var "inavel". Även om jag ställer mig skeptisk till att killen som föreslog sökordet verkligen skulle söka på "inavel" inför ett skolarbete om gruvnäringen, så är det ändå ett ord som han verkar koppla ihop med ämnet. Därför ville jag inte avfärda hans förslag som mindre seriöst än de andra. Tvärtom tyckte jag att det var en intressant parallell och ville söka lite extra på detta ord för att se om det fanns någon diskurs kring gruvnäring och inavel. Även om jag inte hittade någon självklar koppling mellan dem,

14 <http://www.skgs.org/Default.asp?path=12085%2C12150&pageid=16575> (2010-04-02)

fann jag två diskussionsforum: *Hamsterpaj*¹⁵ och *Flashback*¹⁶ där man diskuterade var i Sverige inavel förekom som mest. Det spekulerades då kring flera platser som föreslagits av mina informanter när jag frågat var de tror att det finns gruvor (och som dessutom *är* eller *har varit* gruvsamhällen). I flera inlägg föreslogs Skellefteå, och man syftade på den påstådda "Skellefteåsjukan" som en konsekvens av en "hög inavelsprocent". Någon menade att Gällivare också skulle vara hårt drabbat av inavel, liksom Luleå. En annan dementerade att Luleå skulle ha någon inavel, men menade på att "andra orter i Norrbotten har det".¹⁷ Även på forumet *Flashback* hänvisades det till denna "Skellefteåsjuka".¹⁸ Jag vill tillägga att ingen av debattörerna på dessa forum hänvisade till några källor, vilket resulterat i att några medlemmar på forumet *Hamsterpaj.net* blivit varnade eftersom de inte diskuterat sakligt.

2.2 Talet om "det okända"

I min diskursanalys av gruvnäringen har jag försökt att undersöka om det finns några mönster i informanternas utsagor om gruvnäringen. Det finns en hel del föreställningar som informanterna "testade" lite på varandra. Det märktes att de inte var helt säkra på sina utsagor, och sa själva att de inte visste mycket om ämnet.

När diskussionerna kom igång framställdes ändå en ganska tydlig bild av gruvnäringen och gruvarbetare, som visade sig vara genomgående i princip i alla intervjuer. Visserligen ingick mycket stereotypiseringar i deras utsagor, vilket inte är särskilt märkligt, med tanke på att de har väldigt begränsade referensramar. Att de själva kände att de var tvungna att säga att de inte visste särskilt mycket om gruvnäringen, tolkade jag som ett sätt att ursäkta hur de uttalade sig eller för att de inte ville uttala sig alls.

Foucault menar att "Alla vet att [...] inte vem som helst får tala om vad som helst" (Foucault 1993:7f), vilket i det här fallet kan innebära att det finns ett "förbud" för mina informanter att uttala sig om gruvnäringen *just för* att de inte vet något om det. Detta kan även påverka på vilket *sätt* de uttalar sig om fenomenet. Kanske är det på grund av okunskapen som delar av intervjuerna hade en något skämtsam ton, och att utsagorna ibland kom att bli något fördomsfulla. Betoningen låg på olyckor, skitiga män, "grottmänniskor" och så vidare. Att informanterna stereotypiserade på detta sätt är dock inget jag ser som mindre relevant i diskursen. Tvärtom visar det att den historiska bild av gruvnäringen lever kvar, i

15 www.hamsterpaj.net (2010-04-02)

16 www.flashback.org (2010-04-02)

17 http://www.hamsterpaj.net/diskussionsforum/vetenskap/biologi/inavel_i_sverige/sida_1.php (2010-04-02)

18 <https://www.flashback.org/t224030> (2010-04-02)

och med att det finns en brist på nya representationer.

En annan aspekt jag reflekterade över är hur informanterna inte verkade problematisera hur de själva återskapade denna "förlegade" bild både av gruvnäringen och framför allt av kön. Jag anser att det i och med den samhälleliga jämställdhetsdiskursen har det skapats ett "förbud" att så oproblematiskt generalisera mellan könen. Att mina informanter ändå gjorde det finner jag intressant. Detta skulle kunna bero på att de inte alls är bekanta med detta "förbud", men då det är väldigt integrerat i vårt samhälle finner jag det osannolikt att det skulle te sig så. Snarare tror jag att det beror på att diskursen om gruvan som "manlig" är så stark att förbudet mot att generalisera "måste" eller åtminstone tillåts brytas. Denna teori stärks också av hur de framställde dessa generaliseringar. De fnissade och visade med kroppsspråket att de var väl medvetna om att de generaliserade, och i och med att de visade det så pass tydligt, blev det på något sätt okej. Typen av studie är också en påverkansfaktor. Eftersom jag sagt att jag ville veta deras spontana tankar kring ämnet, finns det inget rätt och fel och inget tvång att kunna motivera utsagorna – det är ju spontana tankar.

I både materialet från intervjuerna och frågelistorna har jag sett likheter mellan mediebilderna och mina informanternas utsagor, framför allt med betoning på det som jag i uppsatsen beskriver som *passiv* information. Media spelar alltså en viktig roll för människors bild av gruvnäringen. Därmed är det intressant att gruvnäringen till stor del framställs som något förlegat och som en inaktuell verksamhet. Artikeln "Här finns jobben och tillväxten" av Kenneth Eriksson visar ju tydligt att det inte är så, liksom flera av sökresultaten på Google. Gruvnäringen erbjuder också en rad olika yrken som ungdomar finner intressanta, men ytterst få känner sig lockade att arbeta inom denna bransch. När jag frågade om de kunde tänka sig att arbeta inom gruvnäringen svarade Mattias, en av mina informanter till exempel såhär: "Fan.. 500 meter under backen, nä tack!" (Gruppintervju 2, Mattias 2010-02-17). Det handlar alltså dels om plats. Att informanterna också fokuserade mycket olyckor i samband med gruvnäringen kan även tolkas som att det finns en rädsla för att arbeta i en gruva.

Dock framställde informanterna inte branschen som enbart negativ. Själva arbetsuppgifterna verkar tilltala dem, liksom föreställningen att man tjänar mycket pengar. Att gruvan är en ganska speciell arbetsplats gav inte heller enbart negativa reaktioner, utan var just något som tilltalade vissa. Även romantiserandet av gruvan gjorde att många tyckte att det skulle vara spännande att arbeta där ett tag, men inte en hel livslängd. Trots att romantiserandet och mystifierandet på ett sätt kan locka människor till gruvbranschen, verkar det främst innebära att människor inte tänker på det som ett reellt yrke. En tydlig utsaga från de flesta informanter var också att gruvan var en manlig arbetsplats, vilket inte direkt betonades som varken negativt eller positivt. Det verkade mest vara ett konstaterande. Dock kan även det innebära att många kvinnor inte ser det som ett reellt yrke. Därmed finns det vissa exkluderande aspekter i utsagorna om gruvan som arbetsplats.

3. Könnsdiskursen – ett hot mot

Jämställdhet?

Jag kommer inte att behandla jämställdhetsaspekten så som det beskrivits i det ursprungliga uppdraget, utan jag har valt att främst fokusera på attityder till kön. Anledningen till detta är att informanternas utsagor både i mitt intervjumaterial och i frågelistorna ständigt tycktes återkomma till föreställningar om kön. I detta kapitel diskuterar jag därför föreställningar om manligt och kvinnligt och hur dessa föreställningar aktivt återskapas.

Jag kommer att belysa tre studier som bidrar med olika infallsvinklar i detta kapitel. Den första är Glans och Rothers studie av räddningstjänsten, *Bära slang som en man?* (2007). Detta använder jag som ett exempel på jämställdhetsarbete inom en bransch som liksom gruvnäringen är könskodad. Den andra är projektet "Framtidens gruvkultur – på lika villkor",¹⁹ i vilken tydliga föreställningar om kön har diskuterats för förbättra gruvan som arbetsplats. En studie som jag också belyser är Pia Hööks *Stridspiloter i vida kjolar* (2001) som jag använder mig av för att problematisera hur kvinnor tillskrivs särskilda roller på en arbetsplats.

De exempel jag hänvisar till är alltså inte enbart från gruvnäringen, utan även andra könskodade branscher. Det beror dels på att jämställdhetsstudier inom gruvnäringen varit svåra att hitta. Jag vill även belysa gruvnäringen som en del i en större diskurs om kön, och det kan då vara givande att titta på andra branscher med en liknande kultur och historia. Min egen studie får också utrymme här, eftersom även de praktiska programmen mina informanter går utgör en "manlig" miljö där tjejer inte ges ett lika självklart utrymme som killar. Jag kommer utifrån dessa exempel att analysera och problematisera motsättningar och svårigheter inom jämställdhetsarbete, framför allt när det handlar om att få fler kvinnor till branschen.

Jag kommer även att föreslå vad som faktiskt finns att tjäna på att arbeta med jämställdhet på ett engagerat sätt, och avsluta med några riktlinjer för att bedriva ett framgångsrikt jämställdhetsarbete. Även om människor är överens om att jämställdhet är bra och viktigt, kan det ändå uppstå hinder om de inte har samma uppfattning om vad jämställdhet *är*. Medan vissa anser att det handlar om att tillåta kvinnor och män att vara olika, tillexempel genom att kvinnor ska bejaka sin kvinnlighet, anser andra att det snarare ska byggas på att inte lägga några värderingar i kön.

19 http://www.jamstall.nu/web/berattelser_om_gruvan.aspx (2010-03-20)

En arbetsgivare är enligt lag tvungen att arbeta för en jämställd arbetsplats. Detta innebär att arbetsgivaren är förbjuden att könsdiskriminera vid anställande av nya medarbetare eller vid befordran. Det innebär också att det inte får förekomma några skillnader i arbetsvillkor mellan kvinnor och män. Exempel på detta är om arbetsgivaren: "leder och fördelar arbetet på ett sådant sätt att en arbetstagare blir *uppenbart* (min kursivering) oförmånligt behandlad i jämförelse med arbetstagare av motsatt kön, om arbetsgivaren inte kan visa att behandlingen inte beror på arbetstagarnas kön eller [...] säger upp ett anställningsavtal, omplacerar, permitterar eller avskedar någon eller vidtar en annan jämförlig åtgärd till skada för en arbetstagare, om åtgärden beror på arbetstagarens kön".²⁰ Att det finns en lag som förbjuder könsdiskriminering är självklart positivt. Det kan dock vara svår att hänvisa till lagen i praktiken då det krävs att arbetstagaren *uppenbart* blir oförmånligt behandlad. Det ska även gå att bevisa att det är på grund av arbetstagarens kön som diskriminering sker. Lagen är mycket vag när det gäller att motverka könsdiskriminering medarbetarna emellan. Det enda som eventuellt kan tolkas som en uppmaning till detta är följande: "En arbetsgivare skall inom ramen för sin verksamhet bedriva ett målinriktat arbete för att aktivt främja jämställdhet i arbetslivet".²¹

3.1 Jämställdhets- och könsdiskursen

Att det enligt lag är förbjudet med könsdiskriminering är inte vad som främst bör lyftas fram, utan vad företag, organisationer och hela branscher kan tjäna på ett effektivt jämställdhetsarbete. Att bara peka på förbud och lagstiftning behöver inte vara motiverande nog att verkligen engagera chefer och ledare att lägga en mängd tid och resurser på att verka för jämställdhet. Detta leder förhoppningsvis till att de gör det som krävs för att följa lagen, men antagligen inte mycket mer.

Så förutom att inte hamna inför rätta, är det viktigt att belysa vad chefer har att tjäna på att arbeta med jämställdhet inom sin verksamhet. En aspekt är att med ett jämställdhetsperspektiv kan man minska arbetsskadorna. JämO visar i sin rapport *Jämställda arbetsförhållanden* (1999) att dubbelt så många kvinnor som män drabbas av belastningsskador (JämO 1999:40). Detta kan lätt ses som ett argument för att kvinnor inte klarar av fysiskt tunga arbeten lika väl som män, men forskning visar enligt rapporten att det inte handlar om muskelstyrka:

Många verktyg är konstruerade för manliga händer och passar därför inte kvinnor.

²⁰ <http://www.notisum.se/RNP/sls/lag/19791118.htm> (2010-03-31)

²¹ ibid

Teknisk utrustning för att klara av tunga lyft, vilket kan vara en förutsättning för att kvinnor ska kunna utföra en viss arbetsuppgift, kommer även män till godo. Den moderna kontorsmiljön kan också ställa till problem om den inte utformas på rätt sätt för både kvinnor och män. [...] Eventuellt kan man se ett samband med att kvinnor är kortare än män. En av slutsatserna är att "hela kontorsmiljön är utformad av män för män. Kontorsstolar, skrivbord, bildskärmar, tangentbord och pekdon; alltsammans har skapats med en 180 centimeter lång man som mall" (ibid 1999:39f).

I rapporten konstateras också att arbetsskador och rehabiliteringsprocesser är mycket kostsamt både för samhälle och arbetsgivare. Totalt hamnar räkningen för Sverige på 30 miljarder kronor årligen (ibid). Utifrån denna information är det kanske inte förvånande att projekt som med bidrag från arbetslivsfonden vidtagit konkreta åtgärder för att förbättra arbetsmiljön, speciellt för kvinnor, visat sig vara något av det mest lönsamma en arbetsgivare kan göra (ibid).

3.1.1 Räddningstjänsten

Glans och Rother, som gjort en studie om jämställdhetsarbete inom räddningstjänsten, menar att uppfattningar om kön påverkar möjligheterna att arbeta med jämställdhet på ett effektivt sätt. En av informanterna i studien, brandchefen Marcus, menar att frågan om jämställdhet inte är unik för räddningstjänsten: "Den är lite speciell här kanske, det handlar så mycket om det manliga och om brandmannens identitet" (Glans & Rother 2007:39). Vad är det för manlighet Marcus syftar på här, och på vilket sätt menar han att den skulle bli hotad av jämställdhetsfrågan? Jag tolkar detta uttalande som att jämställdheten är ett hot mot yrkesidentiteten eftersom titeln "brandman", precis som "gruvarbetare", "militär" och även "polis", länge har varit synonymt med "man" och därmed "manlighet". Så när antalet kvinnliga anställda ökar hotas manligheten i och med att yrkestiteln inte längre automatiskt kopplas ihop med en "hård, stor och stark" man. Med andra ord finns det en oro att nya grupper ska ta sig in och vinna tolkningsföreträde – skapa en ny hegemoni.

De högsta nivåerna inom näringslivet, militären och staten erbjuder en tämligen övertygande *kollektiv* bild av maskulinitet. En maskulinitet som fortfarande inte är särskilt hotad av feministiska kvinnor eller oliktankande män. [...] Nya grupper kan utmana gamla lösningar och konstruera en ny hegemoni. *Vilken som helst* av dessa grupper av män kan utmanas av kvinnor (Connell 2008:115).

Jämställdhetsarbete på dessa arbetsplatser skapar ökade möjligheter för kvinnor att etablera sig där, vilket alltså kan komma att utgöra ett hot mot maktordningen som tidigare varit så självklar. Brandchefen Marcus menar att det handlar om manlighet och identitet, vilket

verkar vara något man vill bevara. Tydligt finns en uppfattning om att detta inte går att kombinera med att göra räddningstjänsten mer mottaglig för kvinnor.

3.1.2 "Den stora starka manliga gruvarbetaren"

Även gruvnäringen har varit, är och beskrivs vara en mansdominerad arbetsplats. Dock finns det förväntningar på de män som arbetar där. Det går att se agerandemönster som tyder på att den hegemoniska maskuliniteten inom gruvarbete utgår från ett slags "macho-ideal", där försiktighet, eller att bli trött ses som tabu.

LKAB har drivit projektet "Framtidens gruvkultur – på lika villkor" där målet var färre olyckor och ökad trivsel. En del av projektet gick ut på att diskutera frågor kring kön på arbetsplatsen, vilket dels gjordes i gruppsamtal, dels genom en enkät som skickades ut till cirka 100 personer. Man menar att det finns en "machokultur" inom näringen som har historiska förklaringar:

"I Sverige var det förbjudet för kvinnor att arbeta i gruva från år 1900 till 1978 och även efter det har mansdominansen varit mycket stor. Trots en mängd förbättringar i arbetsmiljön finns den symboliska bilden av den stora starka manliga gruvarbetaren kvar".²²

Den bild som beskrivs här tror jag kan vara just en sådan som Connell beskriver som en "tämmligen övertygande kollektiv bild" av maskulinitet. Det är en bild som ännu inte blivit hotad av "feministiska kvinnor eller oliktankande män" och som vissa män, som tycker sig tillhöra denna hegemoniska maskulinitet, inte heller vill ska bli hotad. Berith Nilsson var chef för personalplaneringen med ansvar för jämställdhetsarbetet när projektet drogs igång.

Ett av LKAB:s problem var, och är, att vi har väldigt få kvinnliga metallare, säger Berith Nilsson. Vi såg också att kvinnor sa upp sig på egen begäran dubbelt så ofta som män. Extrema minoriteter, som kvinnor i gruvan, har en utsatt position och generellt större hälsorisk än andra grupper. Hur skapar vi en arbetsplats dit kvinnor vill söka sig och stanna? (ibid).

Utifrån LKAB:s enkät visades dels tydliga skillnader mellan äldre och yngre personers inställning till kvinnliga gruvarbetare, men även attitydskillnader mellan olika arbetsplatser. Det framgick exempelvis att de män som aldrig arbetat med en kvinna tycker att kvinnor inte hör hemma i gruvan (ibid).

Även i Järnmalsgruvan är kvinnor fortfarande i markant minoritet, trots att det varit

22 http://www.jamstall.nu/web/berattelser_om_gruvan.aspx (2010-03-20)

tillåtet för kvinnor att arbeta i gruva i drygt 40 år. Av 180 stycken anställda är 8 - 10 stycken kvinnor. Fem av dessa är dessutom lokalvärdare, så endast 3 -5 stycken av de tjänster som besitts av kvinnor är kopplade till själva gruvan. Jag frågade gruvchefen Bengt Davidsson om de gjort något för att attrahera fler kvinnor till företaget. Han svarade att de försökt med kampanjer och liknande och att det är en del kvinnor bland de sökande till tjänster de lägger ut. Trots detta finns det ofta många fler män som är mer meriterade och de måste ju anställa dem som är bättre lämpade för jobbet. Han medgav dock att det är många fler män som söker tjänsterna, och jag undrade vad han trodde att det beror på. Han kunde inte riktigt svara på det, men gissade på att det beror på att gruvarbete anses vara ett hårt, tungt och skitigt arbete. Dock menade han att det inte stämde att arbetsuppgifterna var särskilt tunga längre, men han bekräftade att vissa vill bevara den föreställningen. I relation till detta berättade han att det varit några journalister på besök i gruvan för ett tag sedan. De intervjuade olika gruvarbetare, däribland en av de få kvinnor som jobbar där. Journalisterna hade frågat henne hur det var att ha ett såpass tungt arbete, varpå hon hävdade att det inte alls var tungt och jämförde med hennes tidigare jobb som butiksbiträde vilket hon menade hade varit betydligt tyngre. Bengt berättade också att hennes kommentar inte varit helt populär bland några av hennes kollegor, då de ville hålla uppe skenet av att deras arbete var slitigt och hårt och krävde styrka.

Att den fysiska, hårda manligheten anses vara normen kan ses som en konsekvens av gruvarbetets historia som helt klart kan kopplas ihop med tungt kroppsarbete och utsagor om "manliga" män.

3.1.3 Klass

I boken *Kiruna. Staden som ideologi* återger Bo Nilsson olika intressanta berättelser om Kirunabor, däribland om Hjalmar Lundbohm, LKABs första disponent. Här framhävs även ett arbetarklassideal där solidaritet, sammanhållning och lojalitet är centrala aspekter. Lundbohm framställs som en person som inte "förhävde sig" men ändå handlingskraftig och kvick i munnen. Skildringarna visar att manlighet även definieras utifrån ideologiska normer. "En man ska vara en del av kollektivet, en individ bland andra, men också individuellt handlingskraftig och framgångsrik" (Nilsson 2009:114).

Den arbetarklassmaskulinitet som framträder i berättelser om gruvarbetet har också andra kännetecken. En man bör till exempel vara fysisk duglig, presterande och orädd. I skildringar av den tidiga gruvan beskrivs ofta arbetet som hårt och farofyllt. Det krävde uthållighet och utfördes under stränga villkor (ibid:121).

Det finns alltså även tydliga likheter i dessa skildringar och utsagorna om den fysiska

manligheten. Som jag visat på tidigare är detta även föreställningen som mina informanter har av gruvan och de som arbetar där; det är farligt, hårt och det kräver därför också en "hård" man. Det problematiska med att bevara och återskapa denna historiska föreställning, som numera är en myt, är just att människor inte vill arbeta med ett sådant "farligt" och "slitsamt" yrke. Bengt poängterade också detta, när han spekulerade i varför så få kvinnor söker sig till gruvan. Utifrån min analys verkar det dock vara något som inte bara avskräcker tjejer, utan även killar verkar ha uppfattningen om att det är påfrestande för kroppen.

3.1.4 Kroppen som symbol

Utifrån mina intervjuer kan jag bekräfta det som gruvchef Bengt Davidsson antog; att gruvarbete anses vara hårt, tungt och skitigt. En ganska tidig fråga i intervjuerna var hur eleverna skulle beskriva "den typiske gruvarbetaren". Trots att de flesta sagt att de inte ansåg sig kunna något om gruvnäringen, verkade de ändå ha en tydlig föreställning av vilken typ av person det var som arbetade där.

William: - En ganska stor.. *man* (tittar på mig med en blick som om att betona att det är just en man han ser)

Max: - Ja jag vet inte... Gigantisk lössnus å här på bröstet (Gruppintervju 1, 2010-02-17)

Mattias: - Flintskallig å hård.

Rasmus: - Å smätjock

Jon: - Ja åså ganska dynging, skitig

Mattias: - Tre meter lång (Gruppintervju 2, 2010-02-17)

Diana: - Gubbar med hjälm (skratt)

Karl: - Å så en hacka på ryggen (Gruppintervju 4, 2010-02-24)

I en annan intervju fick jag bara svar från en kille som sa att han tänkte på en karl. De andra två medverkande instämde bara och de sa att de inte hade några fler associationer. Det är i mina informanters beskrivning av "den typiske gruvarbetaren" stort fokus på fysiska attribut. Karl föreslog en hacka på ryggen, men ingen nämner något om kunskaper eller färdigheter de tänker sig att en typisk gruvarbetare har. I intervju nummer två säger de inte rakt ut om det är en man eller kvinna de kopplar till dessa fysiska attribut och egenskaper. Dock går det att konstatera att deras associationer har tydliga likheter med den hegemoniska maskulinitet som beskriver "den symboliska bilden av den stora starka manliga gruvarbetaren".²³

Bo Nilsson skriver att kroppen på många sätt kan knytas till maskuliniteter och till pojkars och mäns syn på sig själva och andra. Han kopplar detta till främst lägre sociala skikt

23 jfr http://www.jamstall.nu/web/berattelser_om_gruvan.aspx (2010-03-20)

där det tekniska och datoriserade arbetslivet blir ett hot mot den manliga identiteten. Inom arbetarklassen har fysiska och manuella arbeten som kräver fysisk styrka nämligen haft en stor betydelse (Nilsson 1999:154f). Vad jag vill peka på här är den tydliga skiljelinjen mellan olika hegemoniska maskuliniteter och maktskiftningen som sker beroende på vilken social klass man talar om. Gruvarbetarnas "hårdhet" är alltså inte bara hotad av kvinnliga arbetare, utan även av den teknologiska utvecklingen inom gruvarbetet. Gruvchefen vid Järnmalmgruvan, Bengt Davidsson bekräftade även att den tiden är förbi då nyutexaminerade högstadieelever som var beredda att bara "hugga i" hade en säker plats i gruvan. Han menade att det är högre krav på utbildning nu, eftersom de allra flesta arbetsuppgifter kräver tekniska färdigheter som man åtminstone måste ha gått gymnasiet för att tillskansa sig.

3.2 Kvinnor i en mansdominerad arbetsmiljö

I denna andra del av kapitlet vill jag lyfta fram hur man talar om skillnaderna mellan kvinnligt och manligt, och hur diskussionen om könsroller har kommit att bli en stor del av jämställdhetsarbetet.

3.2.1 Maskulint och feminint

Det finns en rad andra branscher, förutom gruvindustrin som är tydligt maskulint könskodade men som inte direkt kan klassas som tungt arbete. Det handlar framför allt om praktiska arbetsuppgifter och många av de elever jag intervjuade utbildar sig till just sådana yrken. En grupp tjejer som jag intervjuade var väldigt medvetna om att de var i minoritet, inte just i den klassen, men inom sådana program generellt och inom de yrken de utbildar sig till. När jag frågade dem varför de valt programmet kom diskussionen snabbt in på föreställningar om manligt och kvinnligt och könskodade yrken:

Monika: - Åså vill man väl visa killarna att man också kan, eller asså.. Nä jag vet att alla som bara, "Nej men du e ju tjej, inte kan du gå nå verkstad"

Anja: - Jaa det e det som man mycket har fått höra "Nämen det där e inge tjej-göra.."

Monika: - Ja men just därför blir det som att.. det verkar kul å då *ska* jag gå det, jag ska klara det.

Paula: - Det e just det som är så tråkigt eftersom det har varit så mycket generation att tjejer ska vara frisörer å sminka å hålla på å greja. Men sen när det väl bryts, att det e en tjej som håller på me manligt jobb eller vad man ska säga. Då blir det som, då blir det en helt annan anda.

Anja: - Men det märks som på lärare också, att dom uppskattar att det är nå tjejer, det märks ju, det gör det verkligen. Men asså, visst det har väl varit lite olika med det där med att lärare har väl. "Nämen ni kan ingenting.."

Karolina: - Jo men asså dom e ju också killar.

Anja: - Ja dom e ju killar, å dom e ju inte vana vid å ha tjejer, och det märks ju och det är ju både på gott och ont. [---]

Karolina: - Men i början va det liksom såhär " Jaha får en tjej säga sådär?" att dom liksom.. Ja men nu kan dom ju liksom ta det.

Paula: - Det blir som att man kompletterar varann. Tycker jag. Jag tror att det hade varit en.. sett helt annars ut om det hade varit en full klass med killar, än som vi har det nu att hälften är tjejer å hälften är killar. Asså det blir som lite mer neutralt.

Anja: - Jamen vi e ju ganska.. Vi fyra har ju ganska mycket skinn på näsan å säger vad vi tycker. Så vi är väl lite killaktiga av oss.. På ett eller annat sätt (Gruppintervju 6, 2010-02-25).

Tjejerna här beskriver väldigt tydligt hur de råkat ut för fördomar, både från sin omgivning när de sökte programmet och från sina klasskamrater och sina lärare. De förklarar hur de blivit ifrågasatta som just tjejer i och med att de inte läser ett typiskt kvinnligt könskodat program, som till exempel frisör. I deras utsagor blir det uppenbart att de inte tillskrivs en självklar "makt", utan tvärtom ses som inkompetenta. Männerna är de som äger tolkningsföreträde, i och med att de tillhör den hegemoniska gruppen "män". Tjejerna själva verkar dock tycka att de har vissa egenskaper som gör att de fungerar bra i en mansdominerad miljö. De menar att de "har skinn på näsan" och säger vad de tycker, något som de verkar se som manliga egenskaper. En av tjejerna menade också att motsättningarna och fördomarna var det som sporrade henne, att hon valde programmet för att visa att hon också kan. De har alltså de rätta verktygen, enligt dem själva, att utmana den hegemoni som råder i denna mansdominerade miljö och till viss del verkar de har lyckats. Diskursen om manligt och kvinnligt verkar ha neutraliserats, eftersom killarna har vant sig vid tjejernas närvaro och inte längre blir chockade över deras "okvinnliga" beteende. Precis som LKAB:s undersökning visade, verkar även killarna i klassrummet och deras lärare ha haft en uppfattning om att tjejer inte hör hemma där, att de inte har de rätta kunskaperna och egenskaperna. Men Karolina påpekar som vi ser i exemplet ovan att de nu kan ta det.

Att det är så pass få tjejer inom dessa program och inom dessa yrken kanske inte beror så mycket på själva arbetsuppgifterna, utan om just den manliga arbetsmiljön. De få tjejer som söker sig till dessa branscher kanske måste vara sådana som ser en tjusning i utmaningen att "platsa" i denna arbetsmiljö. De måste kanske ha lite extra skinn på näsan för att känna sig bekväma i att hävda sig bland det motsatta könet, och kunna ta en del gliringar utan att det påverkar deras självförtroende och tillit till sin egen potential.

Pia Hööks bok *Stridspiloter i vida kjolar* (2001) är en studie av en ledarutbildning för kvinnor som genomförts på en arbetsplats. I utbildningen deltog både kvinnor och män, liksom i Hööks studie. Bland annat diskuteras mansdominansen på chefspositioner och Höök visar att en uppfattning om orsaken till det låga antalet kvinnor på dessa positioner är att kvinnor inte vill göra chefskarriär. Alla håller dock inte med. En manlig ledare förklarar detta faktum med att det snarare handlar om att vissa män har svårt att arbeta med kvinnor. "Män är rädda för att kvinnor kan innebära ett förändrat arbetssätt och förändrat språk. Män föredrar helt enkelt män" (Höök 2001:160). På arbetsplatsen där denna studie genomfördes är den maskulina hegemonin förmodligen av en helt annan karaktär än inom gruvnäringen. Dock tror jag att detta citat lika gärna skulle kunna appliceras på såväl gruvnäringen som räddningstjänsten och polisen.

När jag frågade mina informanter om de kunde tänka sig att arbeta i en gruva förändrades ofta svaren, som jag tidigare nämnt, under intervjun. Många killar verkade bli mer och mer positivt inställda vartefter intervjun fortskred. De flesta tjejer däremot, stod fast vid sin ursprungliga inställning till att arbeta i en gruva. Förutom Anja och Diana var de andra tjejerna inte alls intresserade av gruvarbete. Några tyckte att det skulle vara läskigt, med tanke på att det kunde rasa in. En sa också att hon hade fobi för "sánt där" och att hon aldrig skulle sätta sin fot i en gruva.

Att tjejerna uttrycker denna rädsla är inte alls konstigt, eftersom det skrivs mycket om olyckor i gruvor. För tjejer är det också mer socialt accepterat att säga att de tycker att saker är läskiga och obehagliga. Kanske är detta också en anledning till att många tänker sig att det är män som arbetar i gruvor; att män inte anses vara lika "rädda" som kvinnor. Men de flesta av mina informanter verkade ändå inte tänka att det var "vilken man som helst" som var gruvarbetare, utan en "hård" man, vilket också kan tolkas som en "orädd" man.

3.2.2 Den kvinnliga rollen

När killarna sa att de var ointresserade av gruvarbete menade de mest på att de inte ville flytta så långt, eller att gruvarbete inte var något för dem. Om någon av dem tyckte att det skulle kännas läskigt att jobba i en gruva, var det ingen av dem som uttryckte det. I LKAB:s projekt som jag tidigare nämnt, har liknande tendenser märkts när de jämfört mäns och kvinnors försiktighetsåtgärder i arbetet. Eira Andersson, doktorand vid Luleå tekniska universitet, ledde diskussionsgruppen i projektet och enligt henne blev macho-attityder ett begrepp som gruppen kunde diskutera kring. Kvinnorna verkar ha större respekt för berget och "de har lättare än män att kräva hjälpmedel och vägra ta risker".²⁴

24 http://www.jamstall.nu/web/berattelser_om_gruvan.aspx (2010-03-20)

Kvinnorna i gruvan har på så sätt en nyckelroll i den förändring som pågår, säger Eira Andersson. För männen är det fortfarande inte lika accepterat att säga att man inte orkar eller är rädd. Nu när kvinnor och män jobbar sida vid sida, finns risken att männen lever kvar i machorollen och kvinnorna får ta ansvar och säga stopp. Det blir nya stereotyper! Det är positivt att det är tillåtet för någon att vara försiktigare, men på sikt är målet att även män ska bli det.²⁵

Detta exempel medför alltså både positiva och negativa aspekter. Kvinnorna bidrar till en säkrare miljö i och med att det är mer okej för en kvinna att "vara rädd" och därmed vidta säkerhetsåtgärder. Precis som Eira Andersson säger skapas det dock nya stereotyper i och med att kvinnorna välkomnas till gruvan, men har andra förväntningar på sig än vad männen har. Inom manligt könskodade arbetsplatser är det en vanlig företeelse att det, när det talas om jämställdhetsarbete, skapas vissa förväntningar på kvinnor. Detta bygger på uppfattningen att män och kvinnor *är* och *bör vara* olika, vilket även Pia Höök har sett tendenser på i sin studie:

"Olikheten ses [...] som som för-givet-tagen och oföränderlig, oavsett dess bakomliggande förklaring. [...] De flesta männen är dessutom positivt inställda till tanken på olikhet. [...] Likhet – att kvinnor ser ut och betar sig som män – uppfattas som icke önskvärt" (Höök 2001:216)

I utbildningen som Höök studerat fokuserades det en del på den yttre fysiken som symbol för olikhet. En av konsulterna i utbildningen menade att kvinnorna inte skulle vara rädda att *bejaka* sin kvinnlighet. Kvinnorna såg detta bejakande som en protest mot den manliga normen och "som ett sätt att protestera mot könsordningen" medan männen tolkade det "som en anpassning till könsordningen via en komplementär konstruktion av kvinnlighet" (ibid:217). Männen menade att utbildningen handlar om att kvinnor ska lyftas fram, att de ska lära sig om den mansdominerade kulturen, samtidigt som de ska lära sig att "*inte bli* som män" (ibid: 157, 172).

En annan roll kvinnor lätt får på mansdominerade arbetsplatser, är att de blir företrädare för sitt kön, inte bara på arbetsplatsen utan även en representant utåt. Bo Nilsson menar att manlighet fortfarande konstrueras i nutida mediereportage om gruvindustrin, eftersom det främst är män som figurerar i dessa sammanhang:

När det är kvinnor som framträder får de framför allt kommentera detta att de är kvinnor och gruvarbetare och besvara frågor om jämställdhet. Vilka åsikter de har i övrigt hamnar i bakgrunden. Den maskulina kulturen innebär med andra ord att kvinnor och

25 Ibid (2010-03-20)

kvinnlighet mer sällan blir självklara inslag i det som rör gruvan och gruvarbete (Nilsson 2009:123f).

Bengt Davidssons berättelse är också ett exempel på det, då journalisterna som var på besök i gruvan valde att fråga just en kvinnlig arbetare hur det är att ha ett sådant tungt yrke. En sådan fråga är inte lätt att svara på. Oavsett om frågan ställts till henne i egenskap av kvinna eller i egenskap av gruvarbetare kommer hon ses som en representant av sitt kön. Därmed kommer svaret att tolkas utifrån hennes kön och inte utifrån hennes yrkestitel.

3.2.3 Att försvara jämställdhetsarbetet

Jag tog i början av kapitlet upp fördelar med jämställdhetsarbete. Men är det verkligen något som måste försvaras? Borde det inte vara tvärtom? Borde inte frågan vara; varför ska man *inte* arbeta med jämställdhet? Följden av att det krävs "bevis" på att jämställdhetsarbete är lönsamt på olika sätt, gör ju att när en arbetsgivare av den anledningen anställer fler kvinnor till exempel, så vill denne också se dessa garanterade förbättringar. Kvinnorna anställs då i egenskap av att vara kvinnor i första hand, och inte bara medarbetare som alla andra. Om till exempel en kvinnlig gruvarbetare då inte tar ansvar och säger stopp i en situation där försiktighetsåtgärder bör tas, så kunde de ju lika gärna anställt en man – eftersom hon inte uppfyller sin förväntade funktion som kvinna. Förväntningarna blir alltså högre på kvinnor i och med dessa utlovade positiva egenskaper som kvinnorna sägs bidra med. Det behöver inte handla om just försiktighetsåtgärder, utan om att bidra med ett "kvinnligt perspektiv" på eventuella problem, att skapa ett varmare arbetsklimat, eller helt enkelt bara komplettera männen på olika sätt. Detta bör dessutom ses som ett lagbrott då lagen säger att män och kvinnor ska anställas på lika villkor.²⁶

En bidragande faktor till att färre kvinnor söker sig till mansdominerade arbetsplatser torde kunna vara att de måste kämpa ännu mer för att motbevisa eventuella fördomar. Eftersom det påstås att anställning eller befordring av kvinnor ska leda till ökad framgång kan även eventuella misstag förklaras med att de är kvinnor och inte klarar av yrket. Om kvinnor befinner sig i sådan minoritet på arbetsplatsen är det lätt att de få kvinnor som arbetar där blir representanter för hela sitt kön, medan männen endast representerar sig själva som individer.

3.2.4 Hur arbetar man med jämställdhet - i praktiken?

Självklart finns det både bra och dåliga sätt att bedriva ett jämställdhetsarbete. Som avslutning i detta kapitel vill jag här ta upp några riktlinjer. Tyvärr finns dock inga självklara regler att följa som garanterar ett bra och resultatriktigt jämställdhetsarbete. Detta beror

26 jfr: <http://www.notisum.se/RNP/sls/lag/19791118.htm> (2010-03-31)

givetvis på att alla arbetsplatser ser väldigt olika ut. För att bedriva ett så effektivt arbete som möjligt bör steg ett därför vara att göra en ordentlig kartläggning av arbetsplatsens förhållanden och behov. Steg två är sedan att lägga upp konkreta mål och åtgärder (JämO 1999:27). Denna strategi minskar risken att fokus läggs på "fel" område. Att ägna resurser åt att till exempel undersöka fördelningen av chefspositioner mellan könen på en arbetsplats, där kvinnorna totalt sett är markant underrepresenterade, skulle inte ge några användbara resultat. Då bör man istället undersöka anledningen till att kvinnor är underrepresenterade inom företaget överlag och eventuellt försöka titta på om det bör ske någon förändring i rekryteringsprocessen. Det är även viktigt att förankra jämställdhetsarbetet i hela organisationen och framför allt i ledningsgruppen; "Alla erfarenheter visar att förändringsarbete måste ha ledningens stöd för att lyckas. Dessutom måste de anställda naturligtvis vara med i processen" (ibid:28).

En annan viktig del är att alla på arbetsplatsen är medvetna om förändringsarbetet och att de får delta i diskussioner om det. Som vi sett exempel på i detta kapitel finns det risk för att även om alla deltagit i samma utbildning, kan uppfattningen om jämställdhet och arbetets mål variera. Det innebär framför allt att syftet ska vara tydligt och det bästa är självklart att alla kan känna att det berör och påverkar dem – på ett positivt sätt. "Ju fler som känner att jämställdhet är en fråga som berör dem desto större är chansen att jämställdhetsarbetet går framåt" (ibid:30).

Det krävs alltså en del arbete och därmed ett stort engagemang att dra igång ett jämställdhetsarbete. Detta kan det dock vara värt om det innebär att man får en tydlig och stadig grund att stå på med mål som alla inom verksamheten är villiga att engagera sig i för att nå. En enkel plan kan se ut så här:

Nuläge – Så här ser det ut på arbetsplatsen just nu

Tidssatta mål – Så här vill vi att det ska bli

Åtgärder, ansvariga – Så här gör vi

(Nordström & Simonsson 2003:30).

Om en sådan plan görs om och revideras med ett års mellanrum kan man enkelt se om "nuläget" förändrats sedan föregående år, och vad som nu är dags att ta tag i. Har vi uppnått målen? Vad är nästa steg?

Jag anser att detta är en viktig aspekt att ta hänsyn till när det handlar om att arbeta med jämställdhet inom ett sådant stort område som gruvnäringen eller för den delen hela basindustrin. Företag och arbetsplatser ligger förmodligen på helt olika nivåer i sitt jämställdhetsarbete och har olika behov och förhållanden. Det är därför otroligt viktigt att jämställdhetsarbetet inte ses som avklarat inom på de företag där man kommit längre, utan att det helt enkelt handlar om att de har andra förhållanden och behov. De mål som uppnåtts

måste också vidmakthållas, vilket är ett aktivt och kontinuerligt arbete. Därmed bör jämställdhetsarbete inte bara ses som ett förändrings- och förbättringsarbete. Det måste även vara ett upprätthållningsarbete av de förändringar och förbättringar som gjorts, som aldrig kan betraktas som färdigt.

4. Avslutande diskussion

I detta kapitel kommer jag att presentera förslag på strategier för att lyfta fram gruvnäringen som bransch, utifrån de aspekter jag belyst i uppsatsen. Då jag även i mitt material upptäckt intressanta aspekter som jag inte haft utrymme eller tid för att ta upp i denna uppsats, avslutar jag med förslag på fortsatta studier inom ämnet.

4.1 Geografi

Utifrån resultaten i mina frågelistor verkade de från norra Sverige ha hört, sett, eller på annat sätt fått information om gruvnäringen, i högre grad än de från mellersta och framför allt södra Sverige. Detta kan bero på att de lokala medierna i Norrland rapporterar om gruvnäringen i större utsträckning än i övriga landet. En annan möjlighet är dock att det rapporteras ungefär lika mycket men det finns en uppfattning (hos alla Sveriges invånare) om att det berör Norrland och de som bor där mer än de som bor i södra eller mellersta Sverige. När en "norrlänning" då hör något om denna näring, kommer denne att ta till sig informationen på ett mer aktivt och uppmärksamt sätt än de som exempelvis bor i Malmö. Ofta måste vi ju sälla i all information som flödar kring oss, eftersom vi inte klarar att ta till oss allt. Vi blir då selektiva på det sättet att vi prioriterar informationen som känns relevant för oss personligen, och då har geografiska aspekter en stor påverkan.

Det måste framgå att gruvnäringen är något som berör och påverkar hela nationen. På något sätt måste denna aspekt lyftas fram, dels för att medierna ska förmedla andra sorters artiklar än de som vi sett exempel på i denna uppsats, och dels för att människor ska läsa, ta till sig och minnas dem. Som vi sett framställs gruvnäringen framför allt ur negativa perspektiv och enligt min analys räcker det inte med att det *finns* positiva aspekter för att de ska skrivas om. Företagen inom gruvnäringen måste själva aktivt arbeta för att synas mer i media, och för att lyfta fram en mer positiv och representativ bild för branschen.

En annan geografisk koppling fann jag i samband med sökorden på Google, då jag tog upp inavelsdiskussionen i och med att en av mina informanter angivit detta sökord som förslag när det handlade om att få information om gruvnäringen. Oavsett om detta var ett seriöst förslag eller inte, kunde det ändå gå att se en (om än något långsökt) koppling, i och med att man på diskussionsforumen nämnde några "gruvorter" som potentiella samhällen där inavel förekommer i högre grad än andra. Detta verkar inte vara något som de flesta reflekterar över i första taget, och jag tror inte att någon egentligen har uppfattningen att

inavel och gruvnäring "hör ihop" på något sätt. Så hur kommer det sig att denna kommentar uppkom, och hur kommer det sig att jag faktiskt inte ifrågasatte det han sa, utan på något sätt förstod vad han menade? Jag tror att det handlar om en allmän diskurs om "det avlägsna och glesbefolkade inlandet"; svenska småsamhällen rent generellt, men de norrländska i synnerhet. Förmodligen menade han inte alls att han tror att det förekommer inavel där, utan syftade kanske mer på hur småsamhällen ofta har en "alla-känner-alla-kultur", som gärna ses ner på av människor från större städer där alla är mer anonyma. En annan generell uppfattning är att större städer är mer moderna och mer ungdomliga i och med att det finns mer att göra och fler att umgås med. I större städer, som Umeå till exempel där mina informanter bor, är det därför förmodligen inte eftersträvansvärt att flytta till en liten by i inlandet. Här upphör utsagorna att handla om gruvan som plats eller om vad man kan arbeta med där. Det blir här en diskurs om samhällskultur och hur kulturen i småsamhällen i inlandet antas skilja sig markant från den moderna storstadskultur ungdomarna är vana vid – och som de föredrar. Min informant talade om hur "det *där*" samhället är, vilket också skapade en förståelse om att "det *här*" samhället inte är så. Därför såg jag, och ser fortfarande, kommentaren som min informant fällde snarare som ett personligt avståndstagande från en samhällskultur, än som kopplad till gruvnäringen.

4.2 Nå ungdomar

Många av mina informanter ser praktikplatsen som en chans till anställning efter examen. Här tror jag det finns stora anställningsmöjligheter för företag, eftersom de allra flesta av eleverna jag pratat med som går praktiska program, vill ut och jobba direkt. Vissa av informanterna som gick ett praktiskt/teoretiskt program menade att man kan ha tur och få fortsatt efter praktiken, men att deras utbildning i princip krävde vidarestudier efter gymnasiet. Även de som planerar att plugga vidare på högskola eller universitet skulle dock helst vilja gärna jobba ett par år innan de fortsätter sina studier på högre nivå.

Att försöka få in praktikanter från gymnasiet ser jag därför som en enorm chans att attrahera ny arbetskraft. Även om eleverna inte tänkt sig att arbeta i en gruva så visar mina intervjuer på att de allra flesta skulle se det som en häftig erfarenhet att göra sin praktik inom gruvnäringen. Enligt min analys skulle dessutom få avböja ett erbjudande om vidareanställning efter gymnasiet. Här har man möjlighet att nå både ungdomar som är redo att ge sig ut i arbetslivet, men på sikt även högtbildade studenter, då en gymnasiepraktik eventuellt ger mersmak för gruvnäringen. Därmed är det inte omöjligt att de efter sin universitets- eller högskoleutbildning söker sig tillbaka till denna industri.

En tredje aspekt med att ta in praktikanter är att öka medvetenheten hos ungdomar om vad man kan göra inom gruvnäringen. Efter avklarad gymnasial praktik förväntas ofta elever nämligen göra en skriftlig eller muntlig praktikrapport. De ska alltså berätta för de andra eleverna vad de har fått göra på praktiken, vilket kan skapa intresse även hos de som inte gjort sin praktik inom gruvindustrin. Dessutom ska ungdomars vardagliga kommunikation inte underskattas. Förutom samtal och presentationer i skolan används det chatforum, telefoni, mail, msn, bloggar och så vidare där de lätt sprider information om sig själva och vad de gör till hela sitt kontaktnät.

Att rikta sig mot ungdomar tror jag därför är väsentligt. Dock räcker det inte med att rikta sig mot gymnasieungdomar. Jag tror att man redan innan de börjat gymnasiet måste få deras uppmärksamhet genom att informera ungdomar om utbudet av arbeten inom industrin. Som mina informanter berättade fick de information om program och skolor inför gymnasievalet, men ingen hade fått någon information om utbildningar kopplade till gruvnäringen. Är man inte tidigare intresserad av att arbeta inom gruvnäringen, verkar man inte ha någon tanke på att söka sig till det heller, eftersom ingen informerat om den branschen. Därför bör man försöka rikta information mot högstadieelever som står inför gymnasievalet genom utskick om branschen och vilka utbildningar som kan leda till arbete inom gruvnäringen.

Kan man nå ungdomarna i ett tidigt skede, där man lyfter fram de positiva aspekterna och sticker hål på de negativa föreställningarna, kan man kanske förändra deras bild av gruvnäringen till att vara övervägande positiv. Ett annat sätt är att folk från olika företag besöker skolor för att berätta om branschen. På detta sätt kan eleverna även få ställa frågor och diskutera sin uppfattning om näringen, vilket i min studie visat sig vara mycket givande för ungdomar. Det är även väsentligt att ha ett genusperspektiv, oavsett om informationen kommuniceras i skriftlig eller muntlig form. I utskick kan man ha med en bild på en kvinna som arbetar i en gruva, eller citera folk som arbetar inom branschen och beskriver sitt yrke, och då citera lika många kvinnor som män. Det behöver inte framgå att genusperspektivet är medvetet genom att betona könet på personerna med undertonen att "kvinnor kan också vara gruvarbetare". Om en kvinna från gruvnäringen besöker en skola behöver inte heller detta förklaras eller problematiseras, utan ska ske som något helt naturligt. För att kvinnor ska ses som naturlig arbetskraft inom gruvnäringen för allmänheten, måste det först och främst ses som naturligt inom själva branschen.

4.3 Kön och jämställdhet

I kapitlet Jämställdhet har jag diskuterat en del kring hegemonisk maskulinitet och hur den

symboliska bilden av "den stora starka manliga gruvarbetaren" lever kvar, och att gruvarbete är ett tungt hårt och skitigt yrke. De som arbetar inom gruvnäringen är väl medvetna om att detta numera är en myt. Ändå tyder mycket på att det finns människor som vill bevara den historiska bilden av yrket och av dem som arbetar där. Detta innebär också ett bevarande av föreställningar om manligt och kvinnligt. Faktum är att under i denna studie finns många exempel på män som verkar vara väldigt måna om att värna om en traditionell könsuppdelning i arbetslivet, vilket jag finner intressant. Kanske kan vi här hitta en viktig förklaring till den tyngd som läggs på könsroller. Kanske är diskussionen om kompetens och råstyrka bara en täckmantel för den egentliga anledningen till att vissa män vill bevara en viss kultur som bygger på mäns sätt att vara, att tala och att förhålla sig till varandra? Detta bygger också på en föreställning om manligt och kvinnligt, men ur ett kulturellt perspektiv; att kvinnor är på ett sätt som hotar den "manliga" kulturen. Exempel som jag tagit upp i denna uppsats visar dock på att uppfattningar om könsskillnader är betydligt större än könsskillnaderna i sig. Föreställningar om att kvinnor inte passar inom vissa branscher har visat sig vara just föreställningar – som inte stämmer. LKAB:s undersökning visade ju att de som inte jobbat med kvinnor ansåg att kvinnor inte hörde hemma i gruvan.

Det är viktigt att inte göra jämställdhetsarbete till en diskussion om skillnader – varken positiva eller negativa. Betoningen bör inte ligga på förändring utan förbättring, utan att för den sakens skull lägga ansvaret för förbättring på kvinnorna. Det är upp till ledningen att bedriva jämställdhetsarbetet på ett bra och effektivt sätt.

En annan aspekt är att inte stirra sig blind på att försöka anställa fler kvinnor, utan att vid anställningsintervjuer till exempel diskutera jämställdhet, och förklara hur man ser på det på arbetsplatsen, hur man arbetar med det och så vidare. Detta för att den som söker tjänsten ska vara medveten om arbetsplatsens synsätt och att det ställs krav på att personalen ska fungera tillsammans som grupp.

Nyckeln till att förändra bilden av gruvnäringen är utan tvekan att göra ämnet aktuellt. Ett omfattande jämställdhetsarbete inom basindustrin tror jag kan bidra till detta. Jag menar inte att jämställdhetsarbete främst ska användas som ett "spel för gallerierna", men man behöver heller inte bortse från att det är ett aktuellt ämne. Att även använda det för att marknadsföra basindustrin kommer inte att hindra arbetet från att bli effektivt i sig. Tvärtom kan det främja målet att få in fler kvinnor i branschen, i och med att man gör kvinnor medvetna om de är eftertraktad arbetskraft.

4.4 Synliggörande

Jämställdhet är bara ett exempel på vad som kan lyftas fram för att aktualisera gruvnäringens diskursen. Kenneth Eriksson skriver att inom basindustrin finns jobben och tillväxten. Detta måste lyftas fram! Detta är information som Sveriges ungdomar är intresserade av – var det finns jobb, var de har en framtid. "Finns det gymnasie för gruvarbetare?" undrar en av mina informanter. Var finns det? Vad innebär det? Vad finns det för yrken inom gruvnäringen? Detta måste informeras om.

Att lyfta fram aktuella aspekter av basindustrin skulle även öka medias intresse för industrin och förhoppningsvis leda till mer varierande reportage om den, vilket även skapar en mer mångfasetterad bild av branschen. Kanske skulle det även öka intresset för att arbeta inom näringen, eller åtminstone en medvetenhet om att det finns en arbetsmarknad inom den.

I mina intervjuer framkom både negativa och positiva uttalanden om gruvnäringen. De spontana kommentarerna var visserligen ofta negativa, men när de fått resonera och diskutera en stund började ämnet intressera dem mer och mer. Detta utan att jag berättade särskilt mycket om gruvnäringen. De blev intresserade av ämnet genom att få prata om, och svara på frågor om det. Detta visar på att det största problemet för branschen, är dess egen osynlighet. Genom att inte synas eller höras gör industrin sig själv till inaktuell. Med medias hjälp har det även skapats en rädsla för branschen, och på grund av historien anses gruvnäringen fortfarande starkt kopplat till en hård och rå arbetarmaskulinitet.

Det gäller att motbevisa denna negativa bild, lyfta fram det som människor faktiskt ser som positivt och samtidigt presentera aspekter av verksamheten som folk inte alls känner till. Säkerligen finns det andra teman än de jag föreslagit, som bör belysas och som kan synliggöra gruvnäringen för allmänheten - ur helt nya perspektiv.

4.5 Fortsatta studier

Som jag nämnde i inledningskapitlet har jag avgränsat min studie en del. Det finns många intressanta aspekter av gruvnäringens diskursen som kan vara intressant att studera vidare. Det skulle vara intressant att ytterligare studera den interna jämställdhetsdiskursen genom djupintervjuer eller/och enkätundersökningar på företag inom gruvindustrin. I denna uppsats har jag berört vissa aspekter av jämställdhetsarbete på ett ganska teoretiskt plan, och det är något som går att fördjupa ytterligare. I den ursprungliga uppdragsbeskrivningen nämns att det skulle vara intressant att kartlägga hur jämställdhetsarbetet ser ut i olika företag. Jag tycker också att det skulle vara intressant att göra en utvärdering av deras jämställdhetsarbete för att se vart fokus ligger och hur framgångsrikt arbetet varit.

Jag har även genom mitt fältarbete upptäckt andra infallsvinklar som kan vara givande att studera vidare. Dels handlar det om den geografiska aspekten och hur stor roll den spelar för människors bild av gruvnäringen. Det skulle vara intressant att göra en mer omfattande analysundersökning av hur geografiskt ursprung påverkar människors föreställningar av gruvnäringen. Även generation liksom klass är aspekter som associerades med gruvnäringen i mina intervjuer, där vissa tänkte sig att gruvarbetaryrket var något som "gick i arv" från far till son. Därför skulle det vara intressant att undersöka om geografiskt ursprung kan kopplas ihop med det "sociala arvet" och huruvida det är något människor tar avstånd ifrån, eller identifierar sig med.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Internet

<http://www.aftonbladet.se/debatt/article6035128.ab> (2010-02-03)

www.examensjobb.se (2009-11-16) Hämta information genom att klicka på länken "sök ditt projekt här!" Genom att välja "genuskunskap" i fältet "ämnesområde" och "examensjobb" i fältet "projekttyp" visas en lista med de examensjobb som stämmer med dessa val. Bland andra fanns där "Jämställdhet i basindustrin".

<http://www.aftonbladet.se/sportbladet/sportchansen/article6056633.ab> (2010-02-03).

<http://www.dn.se/kultur-noje/nyheter/efter-kol-kommer-kultur-1.1022251> (2010-02-03).

<http://www.expressen.se/1.548738?> (2010-02-03)

<http://www.dn.se/sok/?s=volvo&searchsource=dn&x=7&y=11> (2010-02-03)

<http://www.dn.se/sok/?s=saab&searchsource=dn&x=12&y=13> (2010-02-03)

<http://www.dn.se/sok/?s=boliden&searchsource=dn&x=15&y=12> (2010-02-03)

<http://www.dn.se/sok/?s=lkab&searchsource=dn&x=12&y=12> (2010-02-03)

<http://www.notisum.se/RNP/sls/lag/19791118.htm> (2010-03-31).

http://www.jamstall.nu/web/berattelser_om_gruvan.aspx (2010-03-20).

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Gruvdrift> (2010-04-02).

<http://www.naturvardsverket.se/sv/Verksamheter-med-miljopaverkan/Gruvor-och-takter/Gruvor/> (2010-04-02).

<http://www.sgu.se/sgu/sv/samhalle/malm-mineral/produktion.html> (2010-04-02).

http://www.google.se/search?hl=sv&q=gruvor&meta=&aq=f&aqi=g10&aql=&oq=&gs_rfai (2010-04-02).

<http://www.sormlandsmuseum.se/Startsida/Historien-i-Sormland/Aker/38-Gruvbrytning-och-gruvarbete/> (2010-04-02).

<http://www.lonestatistik.se/loner.asp/yrke/Gruvarbetare-1113> (2010-04-02).

<http://www.nsd.se/nyheter/artikel.aspx?ArticleId=4009811> (2010-04-02).

http://www.google.se/search?hl=sv&q=gruvarbete&meta=&aq=f&aqi=g2&aql=&oq=&gs_rfai (2010-04-02).

http://www.google.se/search?hl=sv&q=gruvarbetare&btnG=S%C3%B6k&meta=&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai (2010-04-02).

<http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=410&dokid=GX02N344> (2010-04-02).

<http://op.se/asikter/debatt/1.1843174-darfor-sager-folkpartiet-ja-till-gruvnaring> (2010-04-02).

<http://www.skgs.org/Default.asp?path=12085%2C12150&pageid=16575> (2010-04-02).

http://sv.wikipedia.org/wiki/Lista_%C3%B6ver_bruksorter_i_Sverige (2010-04-02).

<http://www.industrinyheter.se/2008/09/hogt-tryck-i-den-nordiska-gruvindustrin-0> (2010-04-02).

<http://www.youtube.com/watch?v=eJoMrFiETUc> (2010-04-02).

http://www.hamsterpaj.net/diskussionsforum/vetenskap/biologi/inavel_i_sverige/sida_1.php (2010-04-02).

<https://www.flashback.org/t577356> (2010-04-02).

Informanterna (fingerade namn)

Grupp 1:

Max, 16 år, Asplundagymnasiet (2010-02-17)

Petter, 17 år, Asplundagymnasiet (2010-02-17)

William, 16 år, Asplundagymnasiet (2010-02-17)

Grupp 2:

Jon, 17 år, Asplundagymnasiet (2010-02-17)

Mattias, 16 år, Asplundagymnasiet (2010-02-17)

Rasmus, 17 år, Asplundagymnasiet (2010-02-17)

Grupp 3:

Fredrik, 16 år, Ormbergsskolan (2010-02-24)

Lars, 16 år, Ormbergsskolan (2010-02-24)

Gustav, 16 år, Ormbergsskolan (2010-02-24)

Grupp 4:

Diana, 17 år, Ormbergsskolan (2010-02-24)

Magnus, 17 år, Ormbergsskolan (2010-02-24)

Karl, 16 år, Ormbergsskolan (2010-02-24)

Grupp 5:

Claes, 17 år, Ormbergsskolan (2010-03-25)

Jens, 16 år, Ormbergsskolan (2010-03-25)

Kenny, 17 år, Ormbergsskolan (2010-03-25)

Grupp 6:

Karolina, 16 år, Ormbergsskolan (2010-03-25)

Anja, 16 år, Ormbergsskolan (2010-03-25)

Paula, 16 år, Ormbergsskolan (2010-03-25)

Monika, 17 år, Ormbergsskolan (2010-03-25)

Grupp 7:

Paul, 17 år, Ormbergsskolan (2010-03-25)

Alexander, 17 år, Ormbergsskolan (2010-03-25)

Linus, 16 år, Ormbergsskolan (2010-03-25)

Tobias, 17 år, Ormbergsskolan (2010-03-25)

Grupp 8:

Viktoria, 16 år, Ormbergsskolan (2010-03-25)

Ylva, 16 år, Ormbergsskolan (2010-03-25)

Susanna, 17 år, Ormbergsskolan (2010-03-25)

Järnmalmshugget:

Bengt Davidsson, 51 år, Gruvchef vid Järnmalmshugget (2010-03-12)

Tryckta källor

Arvidsson, Alf, 2001. *Etnologi: perspektiv och forskningsfält*. Lund: Studentlitteratur

Bjurbom, Mats, 2002. *De sista gruvarbetarna. Slutet på en tusenårig tradition: en dokumentation i text och bild om nedläggningen av Falu gruva*. Grycksbo: Stålmans tryckeri

Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc J. D, 1992. *An invitation to reflexive sociology*. Cambridge: Polity

Börjesson, Mats, 2003. *Diskurser och konstruktioner. En sorts metabok*. Lund: Studentlitteratur

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva, 2007. "Introduktion", I: Mats Börjesson & Eva Palmblad (red). *Diskursanalys i praktiken*. Malmö: Liber

Connell, Raewyn, 2008. *Maskuliniteter*. Göteborg: Diadalos

Dahlgren, Johanna, 2007. *Kvinnor i polistjänst : Föreningen Kamraterna, Svenska polisförbundet och kvinnors inträde i polisyeket 1957-1971*. Umeå: Institutionen för historiska studier, Umeå Universitet

Davies, Charlotte Aull, 1999. *Reflexive Ethnography. A guide to researching selves and others*. London: Routledge

Ehn, Bille & Löfgren, Orvar, 2001. *Kulturanalyser*. Malmö: Gleerups Utbildning AB

Finlay, Linda, 2003. *Reflexivity. A practical guide for researchers in health and social sciences*. Oxford: Blackwell Science.

Foucault, Michel, 1993. *Diksursens ordning*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposition

Fägerborg, Eva, 1999. "Intervjuer", I: Lars Kaijser & Magnus Öhlander (red). *Etnologiskt Fältarbete*. Lund: Studentlitteratur

Glans, Hanna & Rother, Bettina, 2007. *Bära slang som en man? En bok för aktivt jämställdhetsarbete i räddningstjänsten*. Karlstad: Räddningsverket

Kvale, Steinar, 2009. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Höök, Pia, 2001. *Stridspiloter i vida kjolar. Om ledarutveckling och jämställdhet*. Stockholm: Erlanders Gotab

Karlsson, Sive, 1991. *Järnet, folket och bygden. Ett vaskningsförsök ur Skottvångs gruvor och Åkers styckebruks historia*. Vingåker: Linderoths Tryckeri

Moberg, Hillevi, 1999. *En gruvarbetarhustrus dagbok*. Gällivare: Gällivare kommuns folkbibliotek

Nilsson, Bo, 1999. *Maskulinitet. Representation, ideologi och retorik*. Umeå: Boréa

Nilsson, Bo, 2009. *Kiruna. Staden som ideologi*. Umeå: Boréa

Nordström, Syvonne & Simonsson, Camilla, 2003. *Jämställdhetsarbete med kvalitet. En handbok för arbetsplatsen*. Östersund: Länsstyrelsen i Jämtlands län

Strömbäck, Jesper, 2009. *Makt, medier och samhälle. En introduktion till politisk kommunikation*. Stockholm: SNS Förlag

Winther Jørgensen, Marianne, 2002. *Refleksivitet og kritik. Socialkonstruktiviske subjektpositioner*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforl./Samfundslitteratur.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, 2009. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Wreder, Malin, 2007. "Att göra diskursanalys" I: Mats Börjesson & Eva Palmblad (red). *Diskursanalys i praktiken*. Malmö: Liber

Öhlander, Magnus, 1999. "Deltagande observation" I: Lars Kaijser & Magnus Öhlander (red). *Etnologiskt Fältarbete*. Lund: Studentlitteratur

Elektroniska dokument

<http://www.codex.uu.se/texts/HSFR.pdf> (2010-03-19)

Bilagor

Bilaga 1: Frågelista och svar